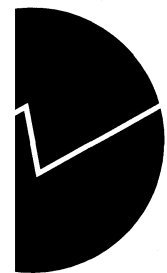

*Jørn-Arne Jørgensen, Birger Strøm
og Turid Åvitsland*

**Effektive satser for nærings-
støtte 1996**

Rapport

*Jørn-Arne Jørgensen, Birger Strøm
og Turid Åvitsland*

Effektive satser for nærings- støtte 1996

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the different research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, mai 1999

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-4685-7

ISSN 0806-2056

Emnegruppe

09 Nasjonal økonomi og verdiskaping

Emneord

ERA,
Kraftprisdiskriminering,
Næringsstøttevirkninger,
Skjermingsstøtte,
Subsidier

Design: Enzo Finger Design

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpige tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

Sammendrag

Jørn-Arne Jørgensen, Birger Strøm og Turid Åvitsland

Effektive satser for næringsstøtte 1996

Rapporter 99/14 • Statistisk sentralbyrå 1999

Denne rapporten belyser næringsstøttens størrelse og sammensetning i 1996 ved hjelp av såkalte effektive støtte-rater, ERAs (Effective Rates of Assistance). ERA måler den prosentvise effekten av næringspolitikken på konkurranse-utsatte næringers evne til faktoravlønning. Beregningene peker ut jordbruket og næringsmiddelindustriene (unntatt produksjon av fiskevarer) som mest støttet i 1996. For næringsmiddelindustriene (unntatt produksjon av fiskevarer) spilte skjermingsstøtten en betydelig rolle. For jordbruket var subsidier den viktigste støttekomponenten, men skjermingsstøtten var også viktig for denne næringen. Bygging av skip var også betydelig subsidiert. Andre konkurranse-utsatte næringer var i mindre grad støttet. Produksjon av metaller og produksjon av kjemiske råvarer hadde fordel av en viss subsidiering av prisene på elektrisk kraft. Skogbruk, fiske og fangst og produksjon av fiskevarer mottok alle noe næringssubsidier. Produksjon av tekstil- og bekledningsvarer var noe skjermingsstøttet. Ellers er ERA-utslagene små. I denne rapporten har vi sammenliknet ERA for 1996 med en tidligere beregnet ERA for 1994. Spesielt jordbruket og produksjon av andre konsumvarer mottok en lavere effektiv støtte, mens foredling av kjøtt og meieri-produkter mottok høyere effektiv støtte i 1996 enn i 1994. For jordbruket og produksjon av andre konsumvarer skyldes nedgangen i effektiv støtte hovedsakelig redusert skjermingsstøtte. For foredling av kjøtt og meieriprodukter skyldes økningen i effektiv støtte at innsatsvarer fra jordbruket var mindre skjermet i 1996 enn i 1994.

Forfatterne har delt arbeidet på følgende måte: Jørgensen har hatt ansvar for budsjettstøtten og for de ikke-tariffære anslagene for jordbruksprodukter og nærings- og nytelsesmidler. Åvitsland har hatt ansvar for de ikke-tariffære anslagene for tekstil- og bekledningsvarer og andre industrivarer. Strøm har hatt ansvar for oppdatering av ERA-modellen.

Emneord: ERA, kraftprisdiskriminering, næringsstøttevirkninger, skjermingsstøtte, subsidier

Prosjektstøtte: Denne rapporten er laget på oppdrag for Finansdepartementet, skatteøkonomisk avdeling innenfor rammeavtalen om næringsstøtteindikatorer.

Innhold

1. Innledning og sammendrag	7
2. Prinsipielt om ERA-modellen.....	9
3. Kvantifisering av næringsstøtten.....	11
3.1. Handelspolitikk	11
3.1.1. Generelt om importregimet i 1996	11
3.1.2. Metoder for måling av skjermingsstøtte.....	11
3.1.3. Tollsatser og ikke-tariffære handelshindringer i 1996	13
3.2. Næringsstøtte gjennom subsidier og avgifter	16
3.3. Prisdiskriminering på elektrisk kraft	17
4. Beregninger av effektive satser for næringsstøtte	20
4.1. Den næringsvise fordelingen av effektiv støtte	20
4.2. Sammensetning av støtten til de ulike næringene	23
4.3. ERA som følge av partielle politikkendringer.....	24
4.3.1. Fjerning av alle avgifter og subsidier	25
4.3.2. Fjerning av alle subsidier.....	27
4.3.3. Fjerning av alle handelspolitiske tiltak	27
4.3.4. Fjerning av prisdiskriminering på elektrisk kraft.....	29
4.3.5. Effekter av all støtte når avgifter holdes utenfor støttebegrepet.....	29
Referanser	31
Vedlegg	
A. Anslag på den ikke-tariffære skjermingen av tekstil- og bekledningsvarer	32
B. Jordbruket i ERA	35
C. Fjernede produktskatter i ERA-beregningene.....	38
D. Fjernede næringssubsidier i ERA-beregningene	39
E. Fjernede næringskatter i ERA-beregningene	48
Tidligere utgitt på emneområdet	50
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter.....	51

1. Innledning og sammendrag*

Ved produksjon av varer og tjenester vil en næring legge beslag på innsatsfaktorer. Rammebetingelsene for produksjon vil i høy grad bli bestemt av myndighetene, og med utgangspunkt i nyklassisk teori for små åpne økonomier, kan man argumentere for at offentlig næringspolitikk kan gi vridninger i næringsstrukturen (se Holmøy et al. (1993)). Utsagn om slike vridninger vil særlig av to grunner nødvendiggjøre et fundament hvor samtlige næringer i økonomien betraktes simultant. For det første vil næringspolitikk rettet direkte mot en enkelt næring resultere i endret lønnsomhet. Dette nøytraliseres ved endrede priser på de produkter og faktorer som kan settes endogent, og får av den grunn ringvirkninger for andre næringer. For det andre vil endrede faktorpriser kanalisere ressurser dit de gir høyest avkastning, slik at økt betalingsvillighet etter en knapp faktor i en næring vil fortrenge produksjon i en eller flere andre næringer. Det er her betalingsvillighet *i forhold til* andre næringer som er avgjørende.

I rapporten fokuserer vi på næringenes avlønning til primærfaktorene arbeidskraft og kapital, og vi definerer ERA (Effective Rates of Assistance) som den relative endring i avlønningen som følge av at offentlig næringspolitikk fjernes. Fra teorier utviklet for små åpne økonomier med en gitt tilgang på primærfaktorer og hvor produktprisene er gitt av verdensmarkedspriser og handelspolitiske tiltak, følger en positiv korrelasjon mellom næringenes relative evne til faktoravlønning og næringsstruktur. ERA kan dermed under visse betingelser tolkes som en indikator på hvordan støttepolitikken påvirker næringsstrukturen.

Dette er den fjerde rapporten i rekken, SSB har tidligere beregnet ERA for 1989, 1991 og 1994. Det nye ved denne rapporten består utelukkende i at vi har oppdatert datamaterialet til 1996-grunnlag. Vi har derfor valgt en disposisjon som ligger tett opptil forrige rapport, se Fæhn og Hægeland (1996).

Næringspolitikk kan i prinsippet defineres som alle regler og tiltak fra myndighetenes side som får ulik betydning for næringenes evne til avlønning av primærfaktorer. Vi har foretatt en utvelgelse av de mest relevante tiltak. For det første tar vi hensyn til indirekte skatter og subsidier. Vi opererer med et utvidet begrep i forhold til nasjonalregnskapet i det vi også betrakter kapitaloverføringer og fondsutbetalinger. For det andre tar vi hensyn til prisdiskriminering ved levering av elektrisk kraft. For det tredje betrakter vi handelsvernet i form av toll og ikke-tariffære hindringer.

ERA-beregningene dekker 59 varer og 31 næringer. Det antas konstant profittmargin og konstant skala-utbytte i produksjonen. Dataene som legges inn er stort sett observerte, i form av nasjonalregnskapstall eller spesialberegninger av næringsstøtte. Ved hjelp av ERA som samlemål blir det mulig å

- rangere næringene etter hvor stor effekt de får av den offentlige næringspolitikk, både totalt og partielt
- peke ut de mest betydningsfulle tiltak for en næring, og om det er tiltak som motvirker hverandre
- studere hvordan virkningen av enkelte politikktiltak kan være avhengig av støttepolitikken ellers
- kvantifisere hvilke støttebidrag som gis en næring både direkte og indirekte via kryssløpet
- studere variasjon i støtteeffekten over tid i de enkelte næringer

En viktig svakhet med ERA-begrepet er at det bare lar seg definere for konkurranseutsatte næringer. Dette er næringer som (hovedsakelig) produserer varer som kan handles internasjonalt¹. I modellen antas prisene på disse varene å bli bestemt av prisene på perfekte utenlandske substitutter. Støtte til disse næringene vil i sin

* Fra Statistisk sentralbyrå har Taran Fæhn og Tor Arnt Johnsen levert viktige bidrag til arbeidet. Vi takker også Per Arne Skjeflo fra Finansdepartementet og Erling Holmøy fra SSB for nyttige kommentarer underveis.

¹ Oppdelingen av den private økonomien i henholdsvis konkurranseutsatte og skjermede næringer er den samme som i de foregående ERA-rapportene, se Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995). I Fæhn og Grünfeld (1996) gis en kritisk vurdering av denne inndelingen.

helhet slå ut i økt evne til primærfaktoravlønning og økt ERA. For næringer som er skjermet fra utenlandsk konkurranse er forholdet motsatt; støtte antas å bli veltet over i reduserte produktpriser, slik at faktoravlønningen holdes uendret. De skjermede næringene får således en ERA som pr. definisjon blir null. Produsentprisendringene kan brukes for å antyde støtteeffekten for skjermede næringer². Gjennom disse prisendringene spiller støtten til skjermede næringer en potensielt viktig indirekte rolle i bestemmelsen av ERA for de konkurranseutsatte næringene, som får endret sine innsatsvarekostnader³.

Denne rapporten belyser næringsstøttens størrelse og sammensetning for 1996. I beregningene har vi lagt nasjonalregnskapets kryssløpsstruktur fra 1995 til grunn. I ERA for 1996 skiller jordbruket og næringsmiddelindustriene unntatt produksjon av fiskevarer seg ut som mest støttet. For næringsmiddelindustrien spiller skjermingsstøtten en vesentlig rolle, for *jordbruket* får i tillegg subsidiene stor betydning. *Bygging av skip* mottar fremdeles store subsidier. *Skogbruk, fiske og fangst samt produksjon av fiskevarer* mottar relativt til aktivitetsnivået store subsidier. De kraftintensive næringene *produksjon av metaller, produksjon av kjemiske råvarer og produksjon av treforedlingsprodukter* er til dels betydelig støttet ved subsidierte kraftpriser. Ellers er ERA-utslagene små. Med unntak av *elektrisitetsproduksjon, lufttransport og jernbanetransport og sporveier* økte produsentprisene for de skjermede næringene, via økte priser på vareinnsats og også via direkte netto næringsavgifter for noen. Gjennomføringen av WTO-avtalen i 1995 har fått vesentlig betydning for sammensetningen av støtten. Kvantitative restriksjoner har generelt blitt erstattet med tariffære restriksjoner, hvor satsene gradvis skal nedbygges. I tillegg har tekniske standarder i høy grad blitt harmonisert. Disse kravene gjelder dog ikke uten overgangsordninger. Totalt sett har dette gitt en nedtrapping av skjermingsstøtten, samtidig som det tariffære handelsvernet har blitt styrket. Det har også blitt satt tak på overføringene til jordbruket, uten at dette så langt har fått nevneverdig betydning.

² Måling av støtte til de skjermede næringene er tatt opp i Fæhn og Grünfeld (1996).

³ Holmøy og Hægeland (1995) illustrerer betydningen av disse kryssløpseffektene.

2. Prinsipielt om ERA-modellen

I dette kapitlet gjengis i korthet prinsippene i priskryssløpsmodellen som brukes i beregningene. Den er detaljert beskrevet og forklart i Fæhn et al. (1995) og Holmøy et al. (1993). En næring kan generelt produsere flere vareaggregater, både konkurranseutsatte og skjermede, men kun én eller få *hovedvarer*. Dersom en nærings hovedvarer primært består av konkurranseutsatte varer klassifiseres næringen som konkurranseutsatt, og tilsvarende gjelder for skjermede næringer. Sentralt i forklaringen av begrepet ERA står likevektskravet om likhet mellom produsentinntekter pr. enhet og enhetskostnader. Noe forenklet⁴ i forhold til ERA-modellen kan likhetskravet for en næring j formuleres:

(2.1)

$$\begin{aligned}
 s_j + \sum_{i \in T} b_{ij}^O P_i^* (1 + t_i) (1 + t_i^T) + \sum_{i \in N} b_{ij}^O P_i \\
 + \sum_{i \in K} b_{ij}^O P_i^* (1 + t_i) (1 + t_i^T) (1 + t_i^E) \\
 = y_j + \sum_{i \in T} b_{ij}^I P_i^* (1 + t_i) (1 + t_i^T) (1 + t_{ij}^V) + \sum_{i \in N} b_{ij}^I P_i (1 + t_{ij}^V) \\
 + \sum_{i \in K} b_{ij}^I P_i^* (1 + t_i) (1 + t_i^T) (1 + t_i^E) (1 + t_{ij}^V),
 \end{aligned}$$

$$j \in T \cup N \cup K$$

Øverste linje representerer produsentinntekter pr. enhet. s_j er netto næringsubsidier pr. enhet til næringen. De øvrige leddene er produksjonsinntekter.

⁴ Forenklingene består i at en del detaljer relatert til grunnlaget for indirekte skatter og subsidier er negligjert. Dessuten undertrykkes noen parametre som fanger opp evt. avvik mellom faktisk kapitalinntekt og avlønning til arbeidskraft i beregningsåret og de tilsvarende teoretiske størrelsene. Teoretisk svarer kapitalavkastningen til arbitrasjelikevekt mellom plasseringer i realkapital og alternativ avkastning representert ved bankinnskudd, mens avlønning til selvstendige næringsdrivende svarer til en tilsvarende likevekt mellom avlønning og alternativlønn. Endelig ser vi bort fra noen praktiske tilpasninger som er gjort for å utnytte mer disaggregert informasjon enn det som svarer til modellens aggregeringsnivå. Disse tilpasningene er kort omtalt nedenfor.

b_{ij}^O er gitte outputandeler for vare i i totalproduksjonen i sektor j .

T er mengden av konkurranseutsatte varer. De konkurranseutsatte varene sektor j produserer kan være gjenstand for handelspolitikk som høyner kostnaden ved å importere varen, slik som toll, representert ved t_i eller såkalte tekniske handelshindringer, representert ved tekniske tollsatser t_i^T . På samme måte som vanlig toll representerer tekniske hindringer et importkostnadstillegg. Et eksempel kan være tekniske standardkrav som er annerledes/strengere i Norge enn i utlandet *uten* at dette tilfører varen økt kvalitet sett fra konsumentenes side. Slike krav innebærer at utenlandske produsenter for å eksportere til Norge må tilpasse sine produkter. Dette gir ekstra produksjonskostnader som vil reflekteres i deres eventuelle eksportpris. Et annet eksempel kan være offentlige innkjøpsordninger som innebærer at norske produkter foretrekkes hvis prisen holder seg innenfor en viss grense i forhold til utenlandske anbud. Sammen med den eksogent gitte verdensmarkedsprisen inkludert fraktkostnader, P_i^* (senere referert til som *referanseprisen*), er såvel toll som tekniske hindringer med på å bestemme prisen på importerte varer og dermed prisene på deres hjemmeproduserte substitutter, som er med i mengden T .

Skjermede varer kan deles opp i to typer; *naturlig skjermede* og *kunstig skjermede*. N er mengden av naturlig skjermede varer. Dette er varer hvor teknologiske eller preferansestrukturelle forhold utelukker internasjonal handel. Prisene, P_i , på slike varer er bestemt av kostnadsforholdene i næringene hvor de er hovedvarer.

K er mengden av kunstig skjermede varer. Slike varer er beskyttet mot utenlandsk konkurranse av handelspolitiske tiltak som setter en *kvantitativ grense på hvor stor importen kan være*; enten i form av kvoter eller i form av kostnadsulemper for utenlandske produkter som i praksis utestenger all import. Toll eller tekniske hindringer som er prohibitive, virker således på samme måte som importforbud. Ekvivalente tollsatser, t_i^E , er definert som den ad valorem tollsatsen som ville gitt samme importbegrensning som en bindende kvanti-

tativ eller prohibitiv skranke på importen. Så lenge de kunstige skjermingstiltakene opprettholdes, er prisene på disse varene også bestemt av kostnadsforholdene i næringene hvor de er hovedvarer⁵. Dette innebærer at t^E i disse næringene er endogen bestemt.

Enhetskostnadene er representert ved nederste linje i (2.1). De består av avlønning pr. produsert enhet til de to primærfaktorene arbeidskraft og kapital, y_j , samt vareinnsatskostnader. y_j betegnes ofte som *den effektive outputprisen* til næringen. b_{ij}^I er inputkoeffisienter for vare i i totalproduksjonen i sektor j , t_{ij}^V er netto produktskatter på vare i når den brukes som innsatsvare i næring j . I denne forenklete presentasjonen representerer den også prisdiskriminering når det gjelder elektrisk kraft, uttrykt som det prosentvise avviket mellom næringens pris på elektrisk kraft og en nærmere definert likevektspris. For konkurranseutsatte varer er inputprisene ellers avhengig av handelspolitiske tiltak og *referansepriser*; for skjermede varer i både **N** og **K** gis de av forholdene i næringene hvor de er hovedvare.

For konkurranseutsatte varer som har gitte produsentpriser, vil endringer i støttepolitikk påvirke y_j . ERA er definert som den prosentvise endringen i y_j som følge av å fjerne næringsstøtten representert ved de typene vi har innbefattet. Politikkvareblene som definerer de direkte og indirekte støttetiltakene overfor næring j i ligning (2.1), er s_j , t_{ij}^V , t_i , t_i^T og t_i^E .

Som nevnt er ERA per definisjon lik null for skjermede næringene. La hovedvaren til næring j i ligning 2.1 være $n \in N$. Endringer i støttevariablene vil representere skift i tilbudskurven (endringer i næringens kostnadskomponenter) eller etterspørselskurven (endringer i handelspolitikk overfor eventuelle konkurranseutsatte varer næringen selger). Dette vil veltes over i en motsvarende endring i p_n , mens y_j forblir uendret og ERA blir null. Noe tilsvarende vil gjelde for næringene hvor hovedvaren $k \in K$. Hvis de kunstige skjeringsstøtteordningene beholdes som de er, vil endringer i andre indirekte eller direkte støtteformer motsvares av en endring i t_k^E , mens y_i forblir uendret. Hvis man derimot legger om politikken for å opprettholde en gitt *prisvirkning*, dvs. en gitt t_k^E , av de kvantitative/prohibitiv importrestriksjonene eller hvis man fjerner dem helt, vil imidlertid hovedvaren og næringen gå over til å

være konkurranseutsatt. Dermed vil produsentprisen være gitt som for varer $t \in T$, og alle støtteendringer vil slå ut i endret y_i .

I praksis er hver hovedvare i beregningsopplegget et aggregat bestående av flere undervarer. I tilfeller hvor undervarene er gjenstand for ulike typer handelspolitikk, slik at noen faller innunder klassen av konkurranseutsatte varer og andre faller innunder klassen av kunstig skjermede varer, har vi benyttet to underaggregater for å representere disse klassene. For hver næring hvor hovedvaren er gjenstand for slik heterogen handelspolitikk, innføres dermed to ligninger svarende til (2.1), en for hver av bransjene. Denne oppsplittingen er mulig fordi vi kjenner den detaljerte outputstrukturen og handelspolitikken i næringen hvor hovedvaren er heterogen. I modellen har imidlertid begge bransjene samme inputstruktur som den aggregerte næringen. Dette er den best mulige tilnærming vi kan foreta uten mer detaljert kunnskap om underbransjene, dvs. uten et finere aggregeringsnivå på informasjonsgrunnlaget for modellen. I den konkurranseutsatte bransjen bestemmes faktorinntekten endogen som i konkurranseutsatte næringene. I den kunstig skjermede bransjen bestemmes produktprisen på hovedvaren endogen som i skjermede næringene. Beregningen av endring i netto faktoravlønning for hele næringen skjer ved å ta et veid gjennomsnitt av endringene i de to bransjene med andelene av samlet bruttoproduksjonsverdi som vektor. Endringen i prisen på den sammensatte hovedvaren beregnes ved et tilsvarende gjennomsnitt av prisendringene for de to vareaggregatene. Fæhn et al. (1995), vedlegg 2 gir en relativt inngående fremstilling av hvordan denne bransjeinndelingen er foretatt.

⁵ Dette forutsetter at forholdene ikke endrer seg så mye at vi havner i et nytt regime, der gitte kvoter ikke lenger er bindende eller der kostnadsulempene ved import som tidligere var prohibitive ikke lenger stenger all import ute. Førstnevnte tilfelle vil for eksempel kunne oppstå ved så store kostnadsreduksjoner hjemme at nettoimporten ved markedslikevekt blir mindre enn den fastsatte kvoten. Prisen vil da gå over fra å være endogen til å bli bestemt av *referanseprisen* (evt. inklusive toll o.l.). Prohibitiviteten til kostnadsulempene ved import, vil derimot kunne oppheves ved store kostnadsøkninger i hjemmeproduksjonen. Netto import vil da bli aktuelt, der prisen blir bestemt ved *referanseprisen* tillagt de gitte kostnadsulempene. Slike regimeskift er forutsatt bort i ERA-analysene.

3. Kvantifisering av næringsstøtten

3.1 Handelspolitikk

3.1.1 Generelt om importregimet i 1996

Rammebetingelsene for handelspolitikken har endret seg vesentlig siden forrige ERA-analyse (se Fæhn og Hægeland (1996)) som følge av at Uruguay-runden i GATT ble sluttført i november 1994 og implementert fra 01.01.95. Hovedfokus ble lagt på nedbygging av ikke-tariffære handelshindringer. Et generelt forbud lå allerede inne i den forrige Tokyo-avtalen, men man var nå opptatt av å gjøre forbudet effektivt ved å synliggjøre ikke-tariffære tiltak og effekten av dem og av å legge til rette for effektiv håndheving av forbudene. Resultatet ble flere konkrete forbud. Kvoter ble, etter en viss nedtrappingsperiode, forbudt uten unntak. For mat- og drikkevarer ble det pålagt å omforme kvoteordningene til tollsatser, som så skal trappes ned. Man ble enige om å harmonisere tekniske standarder for flere produkter. Parallelt med Uruguay-forhandlingene ble det forhandlet frem en multinasjonal avtale om ikke-diskriminerende offentlige innkjøpsordninger. Tvisteløsningsorganer og klare kontroll- og sanksjonsrutiner ble innlemmet i avtalen. Verdens handelsorganisasjon (WTO) ble opprettet som et permanent bindingsverk rundt forhandlingsresultatene.

I 1994 trådte EØS-avtalen i kraft. Denne forbød blant annet statlige handels- og importmonopoler, men dispensasjoner ble gitt. Som følge av dette mistet Vinmonopolet AS sitt import- og engrosmonopol først i januar 1996. Delavtaler reforhandles kontinuerlig, blant annet ble råvarekompensasjonsordningen reforhandlet i september 1996. Sverige, Finland og Østerrike ble medlemmer av EU i 1995. All handel med disse landene er dermed regulert av EØS-avtalen.

Innenfor WTO-avtalen ble det ikke oppnådd liberaliserende vedtak når det gjelder handel av tjenester, men alle reguleringsordninger skal rapporteres for å synliggjøre skjermingsstøtten. Veterinæravtalen ble ferdigforhandlet og gjort gjeldende først fra 01.01.99, mens den bebudede reformasjon av råvarekompensasjonsordningen innenfor EØS-avtalen så langt ikke har manifestert seg i konkrete avtaler.

3.1.2 Metoder for måling av skjermingsstøtte

Med skjermingsstøtte menes normalt all politikk som bidrar til å høyne kostnadene på importerte varer. Som i tidligere rapporter betrakter vi toll og ikke-tariffære handelshindringer i form av tekniske standarder og kvantitative begrensninger. Se for øvrig Laird og Yates (1990) for en mer uttømmende klassifisering. Den totale ad valorem ekvivalente tollsatsen (TET) til en vare defineres således ved

$$(3.1) \quad (1 + TET) = (1 + t) \left(1 + t^E \right) \left(1 + t^T \right)$$

Her er tariffær politikk uttrykt ved tollsatsen t . Der nest betrakter vi de to kategoriene av ikke-tariffære politikktiltak, *prohibitive* eller *kvantitative restriksjoner* representert ved t^E og *tekniske hindringer* representert ved t^T , se Fæhn et al. (1995). Til sammen danner de det totale prisgapet som følge av handelspolitikk mellom produsentprisen og billigst mulige alternativpris når varen skaffes fra utlandet.

En modellvare eller en undervare kan i prinsippet være gjenstand for samtlige av disse handelshindringer. Den blir kategorisert som *kunstig skjermet* eller *konkurransesuttatt*, avhengig av hvilke ordninger som er virksomme. Kunstige skjermingsstøtteordninger, slik som bindende kvoter, gjør at toll og teknisk toll ikke får noen selvstendig effekt på prisene. Omvendt vil tiltak som virker kostnadsøkende på importen kunne gjøre en kvote overflødig, ved at ønsket importmengde blir lavere enn kvoten. Fjernes slike tiltak, kan kvoten gå over til å bli bindende. Slike mulige regimeskift som følge av endringer i et partielt tiltak vil vi se bort i fra i analysen.

Flere metoder er benyttet for å kvantifisere prisvirkningene av handelspolitiske inngrep.

I én kategori kan vi plassere tilnærminger som måler den isolerte effekten av **spesifikke** handelspolitiske tiltak. Se Laird and Yeats (1990) for en gjennomgang av vanlig benyttede spesifikke metoder. Generelt vil utformingen av slike tilnærminger avhenge av type

handelshindring som skal anslås. Vi har brukt spesifikke metoder for å kvantifisere virkningen av toll, såvel som virkningen av frivillige eksportkvoteordninger som gjelder innenfor modellvaren *tekstil- og bekledningsvarer*.

En annen kategori av beregningsmetoder måler gapet mellom den realiserte produsentprisen og den alternative prisen som ville oppstått ved frihandel. Dermed får vi et anslag på prisvirkningen av *alle* skjermings tiltak varen er gjenstand for. Det er ikke opplagt hvilke priser som skal benyttes i slike anslag. Spesielt gjelder dette anslagene på *referanseprisene*. Ofte brukes import c.i.f.-priser som en approksimasjon. De kan imidlertid i mange tilfeller systematisk overvurdere referanseprisene, se Fæhn et al. (1995) avsnitt 3.1 for en mer detaljert gjennomgang. For modellvarene *jordbruksprodukter, foredlet kjøtt og meieriprodukter, foredlet korn, frukt og grønnsaker og drikkevarer og tobakk* er **prisgapsmetoden** brukt.

En fellesnevner for de varegrupper hvor prisgapsmetoden er benyttet, er at varene er relativt homogene og at prisdata har vært lett tilgjengelig.

For resten av de varegruppene som ble omtalt i Fæhn og Hægeland (1996) har vi valgt å ikke benytte statistisk materiale i anslaget på skjermingsstøtten, men har heller **fortolket avtaleverket**. Dette skyldes at disse varegruppene som følge av EØS- og WTO-avtalen hadde fått nye rammevilkår i 1996. Markedsdeling, særnorske standarder og diskriminerende offentlige innkjøpsordninger var ikke lenger tillatt som følge av avtalene. De nevnte ordningene var tidligere begrunnelser for prisforskjellen mellom norske produsentpriser og import c.i.f.-priser, se Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995). Siden begrunnelsene for prisforskjellene falt bort, eller nærmere bestemt ikke lenger var lov, valgte vi i ERA-beregningene for 1994 å anta at den ikke-tariffære skjermingen var lik null. I beregningene for 1996 har vi valgt den samme fremgangsmåten. Vi har undersøkt om det har vært endringer i EØS-regelverket og hva WTO-avtalen har innebåret, i tillegg til å undersøke om det skulle finnes noen andre begrunnelser for prisforskjeller.

Ved alle disse metodevalg er det samlet inn informasjon på så detaljert nivå som nødvendig (eller mulig). Deretter er skjermingsratene aggregert opp til modellvarenivå ved hjelp av bruttoproduksjonsverdivekter evaluert til verdensmarkedspriser. All den tid vårt fokus er på handelspolitikkenes virkninger på *produsentprisene*, vil varenes andeler i produksjonen være relevante vekter. Grunnen til at priskomponenten i vektene er rensset for innflytelsen fra handelspolitikk, er at dette blir konsistent med den referansetilstanden som benyttes i definisjonen av skjermingsstøtterater, nemlig

frihandelstilfellet. En mer inngående drøfting av valget av vekter finnes i Fæhn et al. (1995) avsnitt 3.2.

Tollsats er som i Fæhn et al. (1995) beregnet på 6-siffer-nivå for alle potensielt konkurransutsatte varer, samt for ikke-konkurrerende importvarer. Dette er gjort ved å dividere tollbeløp på import c.i.f.-verdier. Beregningsmetoden innebærer for det første at tollsatsene til enkeltvarer *innad* i 6-siffer-produktene implisitt er veid sammen med importverdivekter. Dette er i prinsippet uheldig, fordi vi som nevnt er opptatt av virkningen av toll på produsentprisene, ikke importprisene. Tatt i betraktning at variasjonene i tollsats mellom varer innenfor samme 6-sifferprodukt er små, er dette ikke noe alvorlig problem. En annen uheldig følge av beregningsmetoden, som for en del varer kan være mer alvorlig, er at tollsats som varierer avhengig av opprinnelsesland implisitt blir veid med faktisk importverdiandel. Eksistensen av blant andre EØS-avtalen innebærer at det gjelder til dels store forskjeller i tollsatsene fra opprinnelsesland til opprinnelsesland. Heller ikke WTO-avtalen forhindrer dette, selv om problemet har blitt mindre. Ideelt sett burde importverdiandeler i tilfellet *uten handelspolitikk* vært benyttet. Vår veide tollsats kan betraktes som det ene ytterpunktet i et intervall som dekker den gjennomsnittlige tollsatsen i det hypotetiske tilfellet med fri handel. Det andre ytterpunktet vil være representert ved tollsatsene som legges på import fra landene med lavest kostnader. Hvis varer fra ulike opprinnelsesland kan anses som homogene produkter, vil tollsatsen på dem som er produsert til lavest kostnader representere den hypotetiske tollsatsen vi er ute etter. Hvis derimot land som i dag har tollpreferanser også ville vært konkurransedyktige under fri konkurranse pga. kvalitetsforskjeller, vil den "sanne" gjennomsnittssatsen trekkes mer i retning av den som er valgt i våre beregninger. En tredje og positiv implikasjon av metoden som er benyttet, er at *prohibitive tollsats* (dvs. tollsats som er så høye at de utelukker enhver import) ikke blir inkludert i tollsatsene. Dette samsvarer godt med vår oppfatning av prohibitive satser som kunstige skjermingsstøtteordninger. I stedet for å inngå i tollsatsene, vil slike tollsats reflekteres i de *ekvivalente tollsatsene* til kunstige skjermingsstøtteordninger. Handelshindringer som importkvoter, krav til tekniske spesifikasjoner o.l. gir rom for hjemmeprodusentene til å sette høyere priser. På denne bakgrunn kan det beregnes såkalte ekvivalente tollsats, som er ment å tilsvare prispåslaget som handelshindringene fører med seg.

For å kvantifisere de **ekvivalente tollsatsene** som følge av eksportkvoteavtaler som gjaldt i 1996 på en del varer i *tekstil- og bekledningsvarer*, er en spesifikk metode benyttet. Som i tidligere analyser har vi tatt i bruk studier gjort av Melchior (1994), denne gang oppdatert til 1996. Se vedlegg 1.

⁶ dvs. også de kunstig skjermede

3.1.3. Tollsatser og ikke-tariffære handelshindringer i 1996

Skjermingsstøtten har endret seg vesentlig for en del produkter som følge av at Uruguay-runden i WTO ble slutført i november 1994 og implementert i første halvår av 1995. Denne nye WTO-avtalen har for våre modellvarer hatt størst betydning for *jordbruksprodukter og nærings- og nytelsesmidler*. I hovedtrekk har det kvantitative importvernet blitt erstattet med et tariffært vern og avtalen har gått lenger i å harmonisere standardiseringskrav. Dette har først og fremst fått betydning for importsystemet, mens selve nivået på skjermingsstøtten fremdeles blir bestemt av norske myndigheter.

I Tabell 3.1 har vi gitt en oversikt over tariffære og ikke-tariffære satser og til slutt totale ekvivalente tollsatser. Også i 1996 var foredlet kjøtt og meieri-produkter mest skjermet, etterfulgt av jordbruksprodukter og foredlet korn, frukt og grønnsaker. For jordbruksprodukter er den totale ekvivalente tollsatsen blitt kraftig redusert. GATTs tariffisering gir seg klart utslag i høyere tollsatser og tilhørende lavere ikke-tariffære skjerming enn i 1994.

Jordbruksprodukter

I henhold til GATTs avtaleverk ble det kvantitative importvernet erstattet med et tollbasert vern. Tollsatsene skulle reduseres med 36 prosent i snitt og med minimum 15 prosent for det enkelte produkt i løpet av avtaleperioden på 6 år. Reduksjonskravet tok utgangspunkt i et nivå med prohibitivt høye satser på alle de viktige produktene, og ble innfridd allerede 01.07.95. Mer spesifikt ble dette gjort ved at de norske myndigheter tilbød minimal tollreduksjon for de fleste viktige varer, noe de oppveiet med store tollreduksjoner på mindre betydningsfulle produkter og/eller på produkter som i utgangspunktet hadde et svakt tollvern. Avtalen innebærer også en viss harmonisering av bestemmelser knyttet til sanitære og fytosanitære forhold for å unngå diskriminerende støtte.

Også denne WTO-avtalen åpnet for at Norge ensidig kunne gi spesielle tollpreferanser (GSP: Generalized System of Preferences) ovenfor utviklingslandene. Tollpreferansene gjelder ikke bare jordbruksprodukter, men også foredlete varer som kjøtt og en del produkter innenfor varegruppen foredlet korn, frukt og grønnsaker.

Ved Stortingsproposisjon nr. 8 (1992-93) om "Landbruk i utvikling" trakk den daværende regjering opp retningslinjene for den nye landbrukspolitikken. Denne ble approbert av Stortinget året etter. I forhold til WTO-avtalen har resultatet av denne politikken manifestert seg bla. gjennom salderingsproposisjonen for 1995, hvor regjeringen gjorde det helt klart at de maksimalt tillatte tollsatser ikke automatisk vil bli brukt. I tillegg ville regjeringen gå mer aktivt inn for å benytte seg av GSP-ordningen ovenfor utviklings-

landene. Også dette ble approbert av Stortinget, og ble dermed retningsgivende for jordbruksoppjøret i 1995. Bla. ble det gitt et generelt tollfritak med unntak av varer som korn, mel og forstoffer. På disse ble det gitt 30 prosent preferanse for nærmere spesifiserte kvoter. Betydningen av GSP-ordningen for jordbruket har med enkelte unntak vært liten, bl.a. fordi det stort sett er gitt små preferanser for import av varer som konkurrerer med innenlandsk produksjon.

Det ble også opprettet minimums importkvoter på 5 prosent av konsumet i basisperioden (1986-88) til lav tollsats, økende fra 3 prosent i 1995, på produkter hvor det var liten eller ingen import. Dette fikk i praksis størst betydning for kjøtt. Fra 1998 ble det også gitt adgang til å la GSP-ordningen inngå som en del av ordningen med minimums importkvoter.

I beregningene av skjermingsstøtten er faktisk oppnådde priser i 1996 benyttet. For korn, oljefrø, kjøtt og egg er de hentet fra OECDs Producer Subsidy Equivalent database for Norge. Den inneholder også de respektive verdensmarkedsprisene inklusive frakt. For hagebruksprodukter og melk er produsentprisene hentet fra Budsjettmennda for jordbruket (1998) samt Nersten og Erdal (1996) og Blomsterringen Engros AS. Nersten og Erdal beregner priser for 1995. Disse er så indeksutviklet til 1996. Som referansepris for melk har vi benyttet dansk produsentpris inklusive anslått kostnad for frakt på tank. Øvrige varer og tjenester produsert i jordbruket er ikke ansett som kunstig skjermet. Det nye handelsregimet har ført til en vesentlig vridning fra et prohibitivt til et toll-basert vern. Den veide tollsats har økt fra nær null i 1994 til 8 prosent i 1996, samtidig som den veide ikke-tariffære skjerming har blitt mer enn halvert til 23,7 prosent. Totalt gir dette en beregnet veid TET for jordbruksproduktene for 1996 på 33,6 prosent. Fordi den overveiende delen av produksjonen av jordbruksprodukter er prohibitivt skjermet, behandler vi hele modellvaren jordbruksprodukter som *kunstig* skjermet.

Foredlet kjøtt og meieriprodukter

WTO-avtalen omfatter også en stor del av de jordbruksbaserte foredlingsproduktene, slik at både tollkravene og GSP-ordningen nevnt over også gjelder her. Tollsatsene ble satt så høyt at reduksjonskravene fikk liten betydning for importen av disse varene, mens kjøttimport fra utviklingslandene har økt noe. Minimums importkvoter fikk også noe betydning for smør, egg og kjøttvarer.

For foredlet kjøtt og meieriprodukter er prisdata for 1995 hentet inn fra utenrikshandelsstatistikken og industristatistikken publisert av Statistisk sentralbyrå der varene er relativt homogene, og der disse prisene ikke har blitt vurdert som gode nok for sammenlikningen, har vi utviklet prisene fra 1994. Til slutt har vi indeksert prisene opp til 1996. For konsummelk er

dansk pris inkl. frakt benyttet som *referansepris*, mens produsentprisen er oppgitt fra Norske melkeprodu-senters landsforbund. For denne varegruppen får vi en veid TET på 62,5 prosent, hvorav toll på nær 14 prosent og ikke-tariffær skjerming på nær 43 prosent. Prohibitiv skjermingsstøtteordninger dominerte, og vareaggregatet blir derfor behandlet som kunstig skjermet.

Foredlet korn, frukt og grønnsaker

Denne varegruppen favner om alle matvarer fra industrien utenom bearbeidet kjøtt, melk og fisk. Mel og dyrefôr ble produsert i kommisjon for Statens kornforretning. Monopolet har fremdeles kjøpeplikt på norskprodusert korn til avtalt (men regulerbar) pris i Jordbruksavtalen. Det nye med markedsordningen for korn som trådte i kraft 01.01.96, er at prisene på kraftfôr og mel ikke lenger er regulerte. Andre produkter i denne varegruppen ble hovedsakelig produsert i private industriforetak. Til disse ble skjermingsstøtten først og fremst gitt i form av råvareprisutjevning (RÅK) eller toll. Med EØS-avtalen var intensjonen å reformere råvareprisutjevningssystemet, for at skjermingseffekten bedre skulle samsvare med faktiske ulemper næringsmiddelprodusentene har ved at jordbruksprodukter i liten grad kan importeres. Hovedelementene i det nye systemet (protokoll III) var at variable importavgifter skulle beregnes etter faktisk råvareinnhold, og at det skulle benyttes laveste EØS-pris framfor verdensmarkedspris i beregning av referansepris. Videre skulle en del varer som tidligere var kvantumsbegrenset inkluderes i RÅK, mens andre skulle utgå fra støtte-systemet. Dette var imidlertid varer norsk industri stort sett ikke produserer (som kaffe, te, kakao og sukker). Forhandlingene om protokoll III ble imidlertid ikke slutført, og er det ikke ennå. I 1996 gjaldt derfor fremdeles protokoll II (reforhandlet, nå med faste tollsatser) med eksportrestitusjon som før, se Fæhn et al. (1995) avsnitt 3.4.4.

Også for denne varegruppen har vi tatt utgangspunkt i prisdata samlet inn fra utenrikshandel- og industristatistikken i SSB for 1995, samt priser fra 1994 for de produkter vi ikke har funnet sammenliknbare. Disse prisene er så indeksert opp til 1996. På basis av dette har vi kommet frem til en TET på 29 prosent, en betydelig nedgang fra 1994 da den var på 40 prosent. Ikke-tariffær skjerming er målt til 24 prosent, en nedgang fra 38. Den veide tollsats har økt fra 1 til vel 4 prosent. En viktig intensjon med skjermingstiltakene overfor de bearbeidede næringsmidlene i gruppen foredlet korn, frukt og grønnsaker var å kompensere ulempene forbundet med at innsats av jordbruksvarer, kjøttvarer og meierivarer var kunstig skjermet. Produsentprisene er derfor delvis endogent avhengig av enhetskostnadene i næringen hvor foredlet korn, frukt og grønnsaker er en hovedvare, nemlig i *produksjon av andre konsumvarer*. Slik virker ordningene til dels som kunstig skjermingsstøtte. Jo høyere priser på jordbruks-

kjøtt- og meierivarer, jo høyere pris på disse mer bearbeidede næringsmidlene. Når det gjelder effekter av høyere priser på *jordbruksprodukter og foredlet kjøtt og meieriprodukter* blir derfor *foredlet korn, frukt og grønnsaker* behandlet som kunstig skjermet, dvs. prisen på aggregatet øker tilsvarende. Andre endringer i kostnadsforholdene skal imidlertid ikke kunne overveltes på tilsvarende måte. Ved slike endringer behandles derfor dette matvareaggregatet som konkurranse-utsatt⁷.

Drikkevarer og tobakk

Med innføringen av EØS-avtalen ble en del tekniske standarder harmonisert for vin og brennevin, men dette gjaldt lite viktige varer i norsk produksjon. EØS-avtalen innebærer forbud mot import- og engrosmonopolet til Vinmonopolet. Denne delingen av produksjons-, salgs, og import/engros-virksomhet og innføring av importbevillingsordning ble gjennomført 1. januar 1996.

Undervarene øl, mineralvann og tobakk utgjør over 95 prosent av produksjonsverdien innen nytelsesmidler. For disse har vi oppdatert tidligere anslag ved å sammenlikne priser funnet i SSBs databaser for produsent- og importpriser. Resten har vi indeksert opp med produsent- og importprisindekser. Dette gir en gjennomsnittlig TET på 13,2 prosent, en vesentlig nedgang i fra 1994. Ingenting av dette er tilskrevet kvantitative skjermingsstøtteordninger, men er resultat av kostnadsforhøyende importregler som gjaldt i 1996.

Tekstil- og bekledningsvarer

Skjermingen av tekstil- og bekledningsvarer både i 1994 og 1996 skjedde først og fremst i form av toll, men til en viss grad også ved frivillige eksportkvoter. Tollsatsene i tabell 3.1 er gjennomsnittlige, og bak disse skjuler det seg ulike tollsatser for forskjellige land implisitt veid med importandeler. Når det gjelder tekstil- og bekledningsvarer, var det ingen toll på varer fra EØS-land eller fra de minst utviklede landene, mens det for de øvrige landene gjaldt relativt høye ordinære satser. I følge WTO-avtalen har Norge forpliktet seg til reduksjoner fra en gjennomsnittlig ordinær tollsats på 7 prosent til 5 prosent for tekstiler og fra 21 til 12 prosent for klær innen år 2005.

I 1996 gjaldt fortsatt eksportkvote-avtaler for veide jakker og bukser for voksne, fiskenett og sengelinet for 19 land i Asia og Øst-Europa. I Fæhn og Hægeland (1996) baserte en seg på Melchior's anslag på pris-effekten av kvotene, hentet fra Melchior (1994). Dette

⁷ Vår hypotese er altså at ordninger som er motivert ut fra kompensasjonstankegangen, justeres i takt med endringer i slike kostnader det er meningen å kompensere. Man kan imidlertid godt tenke seg at kompensasjonen i slike hypotetiske tilfeller kan bli mindre eller større enn de faktiske kostnadsendringene. Vår hypotese innebærer implisitt at all annen skjermingsstøtte enn de rent kompenserende er importkostnadsøkende, ikke kvantitative/prohibitiv.

Tabell 3.1. Toll, teknisk toll, ekvivalent toll og totale ekvivalente tollsatser

Konkurransutsatte varer	Tollsatser	Tekniske tollsatser	Ekvivalente tollsatser	Totale ekvivalente tollsatser
Jordbruksprodukter	8,0	0,0	23,7	33,6
Skogbruksprodukter	0,0	0,0	0,0	0,0
Fisk mv.	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppdrettsfisk	0,0	0,0	0,0	0,0
Foredl. korn, frukt og grønns.	4,1	24,1	0,0	29,2
Foredl. fiskeprodukter	0,0	0,0	0,0	0,0
Foredl. kjøtt og meieriprodukter	13,9	0,0	42,7	62,5
Drikkevarer og tobakk	2,3	10,6	0,0	13,2
Tekstil- og bekledn.varer :1*	2,4	0,0	0,0	2,4
Tekstil- og bekledn.varer :2*	4,0	0,0	3,9	8,0
Trevarer	0,0	0,0	0,0	0,0
Kjemiske og mineralske prod.	0,2	0,0	0,0	0,2
Grafiske produkter	0,0	0,0	0,0	0,0
Treforedlingsprodukter	0,0	0,0	0,0	0,0
Kjemiske råvarer	0,2	0,0	0,0	0,2
Bensin	0,0	0,0	0,0	0,0
Fyringsolje ol.	0,0	0,0	0,0	0,0
Metaller	0,0	0,0	0,0	0,0
Verkstedprodukter	0,3	0,0	0,0	0,3
Leiearbeid og reparasjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Skip	0,1	0,0	0,0	0,1
Oljeutvinningsplattformer	0,0	0,0	0,0	0,0

*: tekstil- og bekledningsvarer er delt i to underaggregater, hvor vare:1 inneholder de produktene som ikke er kvotebegrenset, mens vare:2 omfatter de kvotebegrensede. TET utgjør henholdsvis 74 prosent og 26 prosent av TET til hele aggregatet tekstil- og bekledningsvarer.

anslaget har vi oppdatert til 1996, se vedlegg 1, og kommet frem til en ekvivalent tollsats på rundt 26 prosent for vevde jakker og bukser. Denne kommer på toppen av tariffære virkninger. På samme måte som i Fæhn og Hægeland (1996) brukes dette anslaget også for sengelinet og fiskenett. Tollekvivalenten er så veid ned med lavkostlandenes andel av den totale importen av de ulike varegruppene, og videre er dette veid ned med kvotevarenes andel av de ulike nasjonalregnskapsvarene på det mest disaggregerte nivået for vareklassifisering. Tillagt gjennomsnittlig toll får vi en TET for tekstil- og bekledningsvarer på 3,85 prosent. Vareaggregatet er delt i to underaggregater for å kunne ta hensyn til de ulike virkemåtene kvoter og ren tollbeskyttelse har. For ca 74 prosent av varen gjaldt ingen kvoter, kun toll. For dette underaggregatet er TET beregnet til ca 2,4 prosent. For den øvrige andelen på rundt 26 prosent er anslått TET 8 prosent.

Andre industrivarer

I Fæhn og Hægeland (1996) ble det fokusert på fem andre varer hvor anslagene på ikke-tariffær skjerming for 1994 ble begrunnet. Her rekapituleres disse i kort- og samtidig som vi kort forklarer hvorfor skjermingsanslagene for 1996 er satt lik null.

- De gjennomsnittlige tollsatsene for vareaggregatet *kjemiske og mineralske produkter* var lave både i 1994 og 1996. Farmasøytiske produkter inngår i denne modellvaren og hadde i 1994 en TET på 16

prosent knyttet til de relativt strenge norske merkings- og pakningsbestemmelsene som ble sett på som en teknisk toll. Vi mente altså at de norske merkings- og pakningsbestemmelsene var annerledes/strengere i Norge enn i utlandet *uten* at dette tilførte varen økt kvalitet sett fra konsumentenes side. Rådsdirektiv av 31. mars 1992 om etikettering av og pakningsvedlegg til legemidler til mennesker harmoniserer imidlertid merkereglene for legemidler i EØS. Nærmere bestemt skal opplysningene på merkingen og pakningsvedlegget gis på det eller de offisielle språk i medlemsstaten der legemidlet markedsføres. Denne bestemmelsen skal ikke være til hinder for at opplysningene gis på flere språk, forutsatt at de samme opplysningene gis på alle de språk som brukes. Merkings- og pakningsbestemmelsene i Norge er med andre ord ikke noe annerledes/strengere enn i andre land. Det eneste som er annerledes/strengere er i så fall at opplysningene i Norges tilfelle skal gis på norsk, mens de tilsvarende opplysninger f.eks. skal gis på engelsk i England. Gitt at en tolker annerledes/strengere på den siste måten, kan en imidlertid argumentere med at opplysninger på norsk på merkingen og pakningsvedlegget tilfører varen (legemidlet) økt kvalitet sett fra konsumentens side. Bakgrunnen for direktivet er nemlig å sikre et høyt nivå av forbrukervern slik at legemidlene kan brukes på riktig måte på grunnlag av fullstendige og forståelige

opplysninger. Siden vi heller ikke har funnet noen annen informasjon som skulle tilsi noen positiv ikke-tariffær skjerming, settes den ikke-tariffære skjermingen lik null for 1996.

- De gjennomsnittlige tollsatsene for oljeutvinningsplattformer var lik null både i 1994 og 1996. I Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995) er den ikke-tariffære skjermingen knyttet til diskriminering i offentlige innkjøp av modellvaren oljeutvinningsplattformer. I Fæhn og Hægeland (1996) er den ikke-tariffære skjermingen satt lik null siden EØS-avtalen ikke lenger gjør det mulig å utøve en diskriminerende innkjøpspraksis. I tillegg trådte WTO-avtalen om offentlige anskaffelser (Government Procurement Agreement - GPA) i kraft 1. januar 1996. GPA er en selvstendig avtale mellom en del WTO-land. Vi har ikke funnet noe ny informasjon som skulle tilsi noen endring i det ikke-tariffære skjermingsanslaget. Den ikke-tariffære skjermingen for oljeutvinningsplattformer settes dermed lik null for 1996 også.
- De gjennomsnittlige tollsatsene for verkstedsprodukter var lave både i 1994 og 1996. I 1994 ble den ikke-tariffære skjermingen satt lik null. Begrunnelsen for dette var EØS-avtalens krav til harmonisering av tekniske standarder og bestemmelser om offentlige innkjøpsordninger. I Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995) har nemlig den ikke-tariffære skjermingen vært knyttet til NEMKOs standardkrav og andre offentlig bestemmelser knyttet til produktkvalitet, i tillegg til at det ble hevdet at myndighetene til en viss grad favoriserte norske produsenter ved valg av leveranser til offentlig sektor. WTO-avtalen om offentlige anskaffelser (GPA) trådte i kraft 1. januar 1996, og styrker dermed begrunnelsen for å sette den ikke-tariffære skjermingen lik null for 1996 også. Vi har heller ikke funnet noe ny informasjon som skulle tilsi noen endring i det ikke-tariffære skjermingsanslaget, og dette settes dermed lik null for 1996.
- Sementvarer inngår i modellvaren *kjemiske og mineralske produkter*. I Fæhn og Hægeland (1996) er de ikke-tariffære handelshindringene i sementmarkedet satt lik null. Begrunnelsen for dette var at EUs overvåkingsorgan ila sementprodusentene i Europa (også i Norge) en bot for antatt prissamarbeid og stilltiende markedsdeling i 1994/95. Handlekraften til EUs overvåkingsorgan i denne saken, samt det faktum at produsentprisen syntes å være fallende relativt til importprisen, ga grunn til å sette de ikke-tariffære handelshindringene lik 0 i 1994. I Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995) er nemlig den ikke-tariffære skjermingen nettopp knyttet til dette med markedsdeling og dermed brudd på konkurransereglene. Siden markedsdeling ikke er lov i henhold til EØS-avtalen (Før 1994 var det også regler for markedsdeling - det nye med EØS-avtalen er imidlertid at disse reglene er de samme i Norge som i andre EØS-land, og at det er bedre mulig-

heter for å klage på tiltak man mener er konkurransehindrende), måtte vi ha foretatt en svært omfattende undersøkelse (utenfor vår ressursramme) for muligens å komme fram til en positiv tollekvalivalent begrunnet med markedsdeling. Vi har heller ikke funnet noe ny informasjon som skulle tilsi noen positiv tollekvalivalent. Tollekvalivalenten settes altså lik null.

- De gjennomsnittlige tollsatsene for Vareaggregatet *kjemiske råvarer* var lave både i 1994 og 1996. Kunstgjødsel sorterer under modellvaren *kjemiske råvarer* og tollekvalivalenten ble i Fæhn og Hægeland (1996) satt lik null. Begrunnelsen for dette er at EØS-avtalen forbyr særnorske krav til produkt-sammensetning i tillegg til at EUs konkurranse-regler i all hovedsak er blitt innfelt i EØS-avtalen. I Holmøy et al. (1993) og Fæhn et al. (1995) har nemlig den ikke-tariffære skjermingen nettopp vært knyttet til særnorske krav til NPK-gjødselens sammensetning, spesielt når det gjelder innholdet av bor, og til markedsdeling. Vi har ikke funnet ny informasjon som skulle tilsi noen endring i tollekvalivalenten, og setter den følgelig lik null.

Dersom man valgte å behandle flere av de tjenesteytende næringer som (potensielt) konkurranseutsatte, ville vi muligens stå overfor et større antall næringer beskyttet av ulike former for handelspolitikk⁸.

3.2. Næringsstøtte gjennom subsidier og avgifter

Næringsstøtten gjennom subsidier og indirekte skatter er i hovedsak beregnet på samme måte som beskrevet i Holmøy et al. (1993), Fæhn et al. (1995) og Fæhn og Hægeland (1996). Utgangspunktet for beregningene er de statsregnskapspostene som klassifiseres som næringssubsidier (inkl. kapitaloverføringer) og næringskatter i nasjonalregnskapet. I tillegg har vi vurdert en del fondsutbetalinger samt ikke-nøytrale produktsubsidier og -skatter. Det er foretatt en detaljert gjennomgang av disse postene. De som etter vår oppfatning har en næringsstøttende/beskattende effekt, er tatt med i beregningen av effektiv støtte. Som redegjort for i de foregående rapportene, er det enkelte ordninger som faller inn under vårt næringsstøttebegrep, som ikke klassifiseres som subsidier i nasjonalregnskapet. Slike ordninger kommer dermed ikke med i våre beregninger.

Som i tidligere ERA-beregninger, er ikke nasjonalregnskapets næringsfordeling av subsidier og avgifter hensiktsmessig for vårt formål på alle punkter. Det har derfor vært nødvendig å foreta noen omposteringer. Omposteringer er foretatt for enkelte jordbruksubsidier og finansieringsstøtte, samt subsidier til næringsrettet forskning. Subsidier til næringsrettet forskning er

⁸ Se Fæhn og Grünfeld (1996) hvor en revurdering av skillet mellom naturlig skjermede og (potensielt) konkurranseutsatte sektorer blir drøftet.

beregnet og fordelt på næringer i henhold til FoU-statistikken for 1995 (Norges forskningsråd (1997)). For å anslå beløpene for 1996 er tallene indeksert med utviklingen i samlede statlige forskningsbevilgninger. FoU-statistikken bygger på bedriftenes egne oppgaver over mottatte offentlige midler til forskning og utvikling, og det er sannsynlig at dette representerer en underestimert av offentlig støtte til næringsrettet forskning.

I forbindelse med EØS-avtalen ble det gitt tilsagn om utviklingstilskudd til næringsmiddelindustrien, administrert av SND. I nasjonalregnskapet er dette slått sammen med generelle utviklingstilskudd og ført til *produksjon av fiskevarer*. I 1996 utgjorde dette vel 692 millioner. Beløpet er splittet opp og fordelt, jfr. SNDs næringsfordeling.

I ERA-beregningene er det fjernet subsidieordninger som i alt utgjorde 17,5 milliarder kroner i 1996. Godt over halvparten av dette, om lag 11,0 milliarder kroner, er subsidier til *jordbruk*, hvorav mesteparten bevilges gjennom Jordbruksavtalen. *Bygging av skip* mottok i 1996 1,3 milliarder i subsidier. Her utgjorde rentestøtte ved skipsfinansiering og byggetilskudd storparten av den budsjettmessige støtten. Støtten til *produksjon av verkstedsprodukter* var vel en halv milliard, og domineres av forskningsstøtte og utviklingstilskudd. *Fiske og fangst, grafisk produksjon og produksjon av kjemiske og mineralske produkter* mottok hver i overkant av 350 millioner kroner i subsidier i 1996. Produsentene av *oljeplattformer* mottok godt over 100 millioner, en betydelig økning fra 1994 som skyldes rentestøtte ved langtidsfinansiering av produktene. De resterende potensielt konkurranseutsatte næringer mottok positive, men små subsidier. Blant de naturlig skjermede næringer mottok *annen privat tjenesteproduksjon* i underkant av 600 millioner kroner i subsidier. Næringene *elektrisitetsproduksjon, land- og lufttransport, jernbanetransport og sporveier* samt *varehandel* fikk i 1996 subsidier på størrelsesorden ca. 300 millioner til ca. 400 millioner. Dette er en sterk økning fra 1994, og skyldes for *elektrisitetsproduksjon* et tilskudd til Statnett, for *landtransport* tilskudd til NSB Gardemobanen AS, for *lufttransport* tilskudd til innenlandsk flytransport, for *jernbanetransport og sporveier* tilskudd til NSB, og for *varehandel* flere nye tilskudd.

En total oversikt over de postene som er fjernet i beregningene, dvs. er inkludert i støttebegrepet, med totaltall for de ulike næringene, er gitt i vedleggene 2-4.

Når det gjelder **næringskatter** (ikke-varetilknyttede avgifter), er ordninger tilsvarende 7,1 milliarder kroner fjernet i beregningene. 4,5 milliarder er lagt på *varehandel*. Det er også betydelige næringskatter i *annen privat tjenesteproduksjon, jordbruk, landtransport og boligjenester*. I beregningene er det fjernet **produkt-**

skatter (varetilknyttede avgifter) for i alt 24,9 milliarder kroner. De avgiftene som veier tyngst, er bensinavgiften, engangsavgiften på motorvogner, forbruksavgift på elektrisk kraft og mineraloljeavgift. Motorvognavgifter er den klart dominerende avgiftstypen, med om lag 19 milliarder kroner. Det er imidlertid verd å merke seg at en del av de varene som avgiftene er lagt på, også går direkte til konsum. Totalbeløpet for fjernede produktskatter er dermed høyere enn den effektive negative støtteeffekt disse vil ha i ERA-beregningene.

3.3. Prisdiskriminering på elektrisk kraft

Beregningsmetodikken som er benyttet bygger på flere forenkende forutsetninger. Det finnes flere alternative beregningsopplegg som er vurdert benyttet. Disse er omtalt i tidligere rapporter (se Fæhn og Hægeland (1996)).

Det norske markedet for elektrisk kraft har gjennomgått store endringer de siste årene. De regionale elektrisitetsverkene leveringsrett overfor kunder i egen region ble opphevet da den nye energiloven trådte i kraft 1. januar 1991. Det ble samtidig innført tredjepartsadgang i alle deler av det norske elektrisitetssystemet. Bedrifter og husholdninger står etter dette i prinsippet fritt til å velge kraftselger og kontraktsform. Sentrale, regionale og lokale netteiere plikter å stille sitt nett til disposisjon til fastsatte punktтарiffer. Nettselskapenes kostnadsgrunnlag, avkastning og dermed prisene på nettenester er regulert av Norges vassdrags- og energiverk. Husholdningenes gebyrer ved skifte av leverandør var tidligere betydelige (opp mot 4000 kr.), men er gradvis blitt reduserte frem til 1996. I januar 1996 ble kraftmarkedene i Norge og Sverige integrert. Begge disse momenter bidrar til et mer effektivt marked.

Endringene i kraftmarkedet har ikke omfattet den kraftintensive- og treforedlingsindustriens langsiktige kraftkontrakter eller disse industrienes kraftkonseksjoner. Disse sektorene brukte ca. 35 TWh i 1996. Det har vært et politisk ønske at disse industriene skal gis en langsiktig krafttilgang til lave priser. Myrvollutvalget, NOU 1979:49, utredet konsekvensene av - og mulighetene for - å heve prisene på kraft til kraftintensiv industri og treforedling. Utvalget fikk gjennom en juridisk betenkning fastslått at en differensiert elektrisitetsavgift kunne innføres for å heve prisene på kraft til kraftintensiv industri og treforedling. Særbehandling av kraftleveranser til disse industriene har imidlertid fortsatt, og de står fremdeles overfor lave elektrisitetspriser sammenlignet med andre forbrukere.

Beregningene av prisdiskriminering på elektrisk kraft tar utgangspunkt i markedsforholdene i 1995. I følge vår vurdering representerer de imidlertid i stor grad også de faktiske prisene næringene sto overfor i 1996. Beregningene tar utgangspunkt i observerte kjøper-

priser på elektrisk kraft. Fra dem er det konstruert sammenlignbare kraftpriser for norske næringssektorer. De sammenlignbare kraftprisene danner utgangspunkt for vår beregning av graden av prisdiskriminering i kraftmarkedet. Det første steget i beregningsopplegget består i å rense hver sektors kjøperpris for merverdi- og elektrisitetsavgift. Merverdiavgiften var 23 prosent i 1995, men de fleste av næringssektorene i tabell 3.2 får refundert innbetalt merverdiavgift. Blant unntakene er bl.a. de fleste tjenesteytende sektorer. Elektrisitetsavgiften var generelt 5,2 øre/kWh i 1995. Industri og bergverk sto overfor halv avgift, mens kraftintensiv industri, treforedling, veksthusnæringen og virksomhet i Finnmark og Nord-Troms hadde fritak for elektrisitetsavgift.

Etter at avgiftene er fjernet fra kjøperprisene gjenstår en pris som omfatter betaling for elektrisk kraft og nettleietjenester. Ut fra dette beregnes den enkelte sektors utgifter til nettleietjenester og sektorvise sammenlignbare priser på elektrisk kraft i et referansepunkt (overgangen mellom overførings- og fordelingsnett). Denne beregningen utføres under følgende forutsetninger (bibetingelser):

- Private husholdninger er forutsatt å stå overfor en punktтарiff på prioritert overføring på 18,2 øre/kWh⁹. Av dette tilordnes 15,5 øre/kWh nettleie i fordelingsnett og 2,7 øre/kWh nettleie i overføringsnett.
- *Treforedling* og kraftintensiv industri etterspør kraft på høye spenningsnivåer og forutsettes ikke å ha betalt for nettleie i fordelingsnett. Kraftintensiv industri er lokalisert nær kraftverk og har et uttak som er tilnærmet konstant gjennom døgn, uke og år.
- For kraftintensiv industri er det i beregningene lagt til grunn en overføringspris på 1 øre/kWh. Dette anslaget er basert på differansen mellom den kjøperpris elektrisitetsstatistikken rapporterer og gjennomsnittsprisen på Statkrafts langsiktige kontrakter med kraftintensiv industri¹⁰. Videre er kraftintensiv industri honorert for jevn uttaksprofil ved å anta at dette svarer til 1 øre/kWh. Dette anslaget er basert på observerte uttaksprofiler for henholdsvis alminnelig forsyning og kraftintensiv industri samt uketall for spotmarkedsprisen. Sammenveining av ukeprisene med bruk av de to uttaksprofilene gir en differanse på 1 øre/kWh.

- Det er videre antatt at forbrukerne innenfor alminnelig forsyning ekskl. treforedling i markedet for prioritert kraft, har stått overfor den samme markedspris. Eventuelle forskjeller i kjøperpris for disse sektorene tilordnes forskjeller i pris og omfang på nettleietjenester i fordelingsnett og ikke prisdiskriminering, jfr tabell 3.2.

De beregnede sammenlignbare priser benyttes til å finne en gjennomsnittspris for elektrisk kraft i referansepunktet. Prisdiskrimineringskoeffisientene beregnes som det prosentvise avviket mellom sammenlignbar pris og den beregnede gjennomsnittsprisen. Det tas hensyn til hver enkelt sektors kjøp av uprioritert kraft ved beregning av prisdiskrimineringen. En lav kjøperpris som følge av stort innslag av uprioritert kraft regnes ikke som prisdiskriminering. Det er antatt at uprioritert kraft har en kvalitet i form av leverings-sikkerhet som svarer til 60 prosent av kvaliteten på prioritert kraft.

Beregningsresultatene i tabell 3.2 viser at betalingen for nettleietjenester i fordelingsnett varierer mellom sektorene. De kraftintensive industrisektorene og *jernbanetransport og sporveier* har de laveste prisene på nettleietjenester. Dette er rimelig, i og med at disse sektorene ofte tar ut kraft på høyere spenningsnivåer enn andre forbrukere. Forskjeller i regional fordeling mellom sektorer kan også forklare forskjeller i nettleie-kostnader. De høye nettтарiffene for *oppdrett av fisk og bygge- og anleggsvirksomhet* virker rimelige. Kabler til oppdrettsanlegg fordrer høye nettтарiffer, mens bygge- og anleggsvirksomhet ofte krever oppsetting av midlertidige linjer og tilknytningspunkter hvilket nødvendigvis gir høye nettkostnader.

Prisdiskrimineringen utgjør et prispåslag på 22,9 prosent av den beregnede gjennomsnittsprisen for sektorene innenfor alminnelig forsyning. *Produksjon av treforedlingsprodukter* nyter godt av en kraftpris som er 17,7 prosent lavere enn den beregnede gjennomsnittsprisen. Fordelen er dermed lavere enn i 1994. *Produksjon av kjemiske råvarer* er tilgodesett med en pris som er 34,5 prosent lavere en gjennomsnittsprisen. Til slutt viser beregningene at den pris *produksjon av metaller* har betalt, er 37,8 prosent lavere enn gjennomsnittsprisen. Begge de kraftintensive industrier har fått mer fordelaktige kraftpriser i 1996 enn i 1994.

⁹ Veid gjennomsnitt for husholdninger i følge NVEs «Statistikk for overføringstariffer».

¹⁰ Statkraft dekker om lag 50 prosent av kraftforbruket i kraftintensiv industri. Det resterende kvantum er egenprodusert kraft. Vårt anslag for overføringstariffen bygger på en antagelse om at egenprodusert kraft har priser om lag som kontraktskraften.

Tabell 3.2. Komponenter i kjøperprisene på elektrisk kraft etter næring, 1995¹

Næring	Kjøperpris ekskl. avgifter, øre/kWh	Pris på nettleie i fordelingsnett, øre/kWh	Sammenlignbar pris, øre/kWh	Andel prioritert kraft, prosent	Prisdiskriminering, prosent
Jordbruk	31,7	12,9	18,8	80	22,9
Skogbruk
Fisk og fangst
Oppdrett av fisk	31,7	12,9	18,8	79,5	22,9
Prod. av andre konsumvarer	27,3	8,5	18,8	79,8	22,9
Prod. av tekstil og bekl.varer	27,3	10,0	17,3	53,7	22,9
Foredl. av fiskeprodukter	27,3	8,2	19,1	85	22,9
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	27,3	9,3	18,0	65,1	22,9
Prod. av trevarer	27,3	8,7	18,5	75,2	22,9
Prod. av kjem. og min. prod.	27,3	7,8	19,4	90,5	22,9
Grafisk produksjon	27,3	7,6	19,7	94,4	22,9
Prod. av treforedlingsprodukter	13,0	0,6	12,4	75,0	-17,7
Prod. av kjemiske råvarer	10,1	0,1	10,0	96,7	-34,5
Raffinering av jordolje	27,3	7,3	20,0	100,0	22,9
Produksjon av metaller	9,6	0,0	9,6	98,3	-37,8
Prod. av verkstedsprodukter	27,3	7,9	19,4	89,9	22,9
Prod. av skip	19,4	2,0	17,4	98,4	7,5
Prod. av oljeplattformer mv.	19,4	2,0	17,4	100,0	7,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	36,1	16,2	19,9	98,7	22,9
Bank og forsikring	28,9	9,6	19,2	87,2	22,9
Elektrisitetsproduksjon
Landtransport mv.	29,8	10,1	19,6	93,8	22,9
Lufttransport mv.	29,8	10,3	19,5	91,9	22,9
Jernbanetransport og sporveier	20,2	0,2	19,9	99,2	22,9
Post og telekommunikasjon	30,3	10,6	19,7	94,7	22,9
Varehandel	31,1	11,4	19,7	94,7	22,9
Boligtjenester
Annen privat tjenesteyting	29,8	10,4	19,4	89,3	22,9

Beregnet gjennomsnittspris = 16,3 øre/kWh.

¹Kilde: Modellgrunnlag for modellen MSG6, utarbeidet av Tor Arnt Johnsen

4. Beregninger av effektive satser for næringsstøtte

I dette kapitlet presenteres ERA-beregninger for 1996. I praksis gjøres beregningene ved å fjerne støtteordninger og måle den prosentvise endringen dette gir i næringenes evne til primærfaktoravlønning. Næringer som er *positivt* effektivt støttet av en gitt støtteordning i 1996, får en *reduksjon* i ERA som følge av å fjerne støtteordningen. ERA-tallene som er rapportert i tabellene blir dermed *negative* for næringer som i utgangspunktet hadde *positiv* effektiv støtte. I teksten omtales slike næringer flere steder som *positivt* effektivt støttet med *positiv* ERA som følge av støtteordningene i 1996. Det er viktig å skille dette fra tabellenes ERA-tall, som altså måler effekten av å fjerne disse positive støtteordningene. Vi har studert effekten av følgende tiltakskategorier:

1. Indirekte skatter og subsidier
2. Prisreguleringer for elektrisk kraft
3. Toll og ikke-tariffær handelspolitikk

Presentasjonen av beregningene er gjort som følger: I avsnitt 4.1 kommenteres en beregning av den simultane effekten av all støtte i 1996. For de konkurranseutsatte næringene blir den effektive støtten belyst ved hjelp av deres ERA. Den effektive støtten til skjermede næringer indikeres ved produsentprisendringene. I avsnitt 4.2 dekomponeres ERA-indikatoren for hver næring i bidragene fra enkeltkategoriene av tiltak som er listet opp ovenfor. Avsnitt 4.3 studerer ulike partielle endringer i politikken. Flere steder sammenlikner vi resultatene fra beregningene for 1996 med beregningene for 1994. Total ERA for 1994 er gjengitt i tabell 4.1, for mer detaljerte tall vises det til forrige rapport.

4.1. Den næringsvise fordelingen av effektiv støtte

Ved beregning av støtteeffekten av alle de inkluderte tiltakene, fjernes som nevnt alle tiltakene, inklusive alle kunstige skjeringsstøtteordninger. Dette innebærer at kunstig skjermede næringer blir konkurranseutsatte. I totalberegningen er derfor prissettingen for de kunstig skjermede næringene modellert som for andre konkurranseutsatte næringer, der prisene er eksogene. Dette gjelder næringene *jordbruk, foredling av kjøtt og meieri-*

produkter og den ene underbransjen av *produksjon av tekstil- og bekledningsvarer*. I tillegg fjernes den såkalte råvarekompensasjonsordningen for *produksjon av andre konsumvarer*. Den virket som en kunstig skjeringsstøtteordning overfor visse kostnadsendringer, dvs. endringer i priser på innsatsvarer fra *jordbruk og foredling av kjøtt og meieriprodukter*. Den eksogene endringen i prisene som følge av å fjerne importvernet blir lik gapet mellom de beregnede prisene for 1996 og verdensmarkedsprisene (*referanseprisene*).

I tabell 4.1 er de konkurranseutsatte og kunstig skjermede næringene rangert etter ERA. Det fremgår at de fleste var effektivt støttet også i 1996. Sammenlignet med 1994 har spesielt *jordbruket og produksjon av andre konsumvarer* blitt mindre støttet, mens *foredling av kjøtt og meieriprodukter* er blitt mer støttet.

I et ressursallokeringsperspektiv er det den relative fordelingen av ERA mellom næringer som er mest interessant. Hvis alle næringer ble støttet like mye av

Tabell 4.1. Total ERA 1994 og 1996

Næring	ERA 1994	ERA 1996
Jordbruk	-96,6	-77,9
Foredling av kjøtt og meieriprodukter	-54,2	-71,1
Produksjon av andre konsumvarer	-46,8	-39,2
Bygging av skip	-24,9	-23,4
Produksjon av metaller	-18,6	-14,1
Produksjon av kjemiske råvarer	-1,8	-5,5
Skogbruk	-6,3	-3,9
Produksjon av tekstil- og bekledningsvarer	-2,3	-3,2
Fiske og fangst	-4,9	-2,7
Produksjon av fiskevarer	-4,0	-2,2
Produksjon av treforedlingsprodukter	-7,2	-1,7
Grafisk produksjon	-2,2	-1,5
Bygging av oljeutvinningsplattformer	0,9	-1,0
Produksjon av kjemiske og mineraliske produkter	-3,8	-0,5
Produksjon av verkstedprodukter	0,1	-0,4
Raffinering av jordolje	5,0	3,8
Fiskeoppdrett	39,7	28,7
Gjennomsnittlig ERA	-24,3	-18,0

næringspolitikken, målt ved ERA, ville man kunne forvente få vridningseffekter. Dette beror selvfølgelig på forutsetningene som ligger til grunn for å benytte ERA som indikator på allokeringsevirkninger. Disse er utførlig redegjort for i Holmøy et al. (1993). Det kan i ressursallokeringsammenheng være instruktivt å undersøke hvor næringsenes ERA plasserer seg i forhold til et gjennomsnitt. Det er ikke innlysende hvilke vekter som skal benyttes ved beregning av gjennomsnittlig ERA. Vi har valgt å legge faktoravlønningen i tilfellet med støtte til grunn for vektingen. Se for øvrig diskusjon om valg av vekter i Fæhn og Hægeland (1996).

Veid gjennomsnittlig ERA er på 18,0 prosent i 1996, en nedgang fra 24,3 prosent i 1994. Som det går fram av tabell 4.1, hvor gjennomsnittlig ERA er markert, ligger de tre mest støttede næringene, *jordbruk, foredling av kjøtt og meieriprodukter og produksjon av andre konsumvarer* langt over gjennomsnittet når det gjelder effektiv støttrate. I tillegg har bygging av skip også høyere ERA enn den gjennomsnittlige.

I tabell 4.2 er de effektive støttebeløpene dekomponert etter hvilken komponent i faktoravlønningen som påvirkes. I siste kolonne kan den totale endringen i faktoravlønningen som følge av å fjerne samtlige støtteordninger avleses. Som det går fram av kapittel 2, kan endringen i faktoravlønningen splittes opp i a) endring i netto næringsubsidier i femte kolonne, b) endring i produsentpriser, dvs. primært skjermingsstøtte¹¹ i sjette kolonne, samt c) endring i vareinnsatskostnader i nest siste kolonne.

Jordbruket skiller seg klart ut også i 1996, med en ERA på nær 78 prosent. Tabellen viser at støtten til *jordbruket* vesentlig består av direkte netto næringsubsidier og skjermingsstøtte. Effekten via priser på vareinnsats bidrar til å dempe den effektive støtten. Det har vært en klar nedgang i ERA fra 1994. Dette skyldes hovedsakelig redusert skjermingsstøtte. Det er primært to grunner til dette. For det første baserte vi oss på bl.a. foreløpige pristall innhentet fra OECDs PSE-database som forklart i kap. 3.1.3. Disse pristallene ble under senere oppdateringer til dels betydelig endret, slik at skjermingsstøtten i ERA for 1994 i ettertid må sies å ha blitt noe overvurdert. For det andre ble avlingene for en del produkter i 1996 på kontinentet lave som følge av periodevis flom og tørke, noe som resulterte i høyere referansepriser på disse produktene. Også dette bidro til lavere registrert skjermingsstøtte for 1996. I tillegg har næringens negative støtte via innsatsvarer blitt redusert, blant annet som følge av at kraftfor levert fra næringen *produksjon av andre konsumvarer* er blitt mindre skjermet. Dette demper nedgangen i støtte fra 1994 til 1996. Totalt er støtten gått tilbake fra 18,2 mrd. til

15,0 mrd. i 1996. Se også utdypet forklaring av jordbruket i vedlegg 2.

*Foredling av kjøtt og meieriprodukter, samt produksjon av andre konsumvarer*¹² følger etter i rangeringen når det gjelder ERA, med effektive støttrater på henholdsvis 71,1 prosent og 39,2 prosent. Det er først og fremst effekten på produsentprisene, som hovedsakelig skyldes skjermingsstøtte til næringsenes produkter, som bidrar positivt til de høye ratene. En viktig intensjon med importvernordningene for næringsmidler er å veie opp for fordyrende skjermingsstøtte på viktige innsatsvarer. Som det går fram av tabell 4.2 er den negative støtteeffekten via høye innsatsvarekostnader betydelig. Som forventet kan dette spores tilbake til skjermingsstøtte til viktige innsatsvarer, spesielt fra *jordbruket* og fra interne leveranser. En viktig observasjon fra beregningene er imidlertid at skjermingsstøtten til næringsmiddelindustrien ser ut til å overkompensere for de høye innsatsvarekostnadene. For *foredling av kjøtt og meieriprodukter* har den negative støtten via innsatsvarene blitt mer redusert enn den positive støtten via produsentpriser, slik at den effektive støtten i beløp har økt fra 1994. I tillegg har faktoravlønningen i denne næringen blitt redusert, slik at en gitt absolutt endring i faktoravlønning representerer en større relativ endring enn tidligere. For *produksjon av andre konsumvarer* har ERA falt fra 1994 til 1996. Dette skyldes at støtten via produsentpriser er blitt redusert. Den negative støtten via innsatsvarene er blitt svakt redusert, men oppveier ikke den reduserte støtten via produsentprisene. Faktoravlønningen har økt i forhold til 1994.

Bygging av skip og produksjon av metaller følger så i rangeringen, med ERA på hhv. 23,4 og 14,1 prosent. For skipsbyggingsnæringen er ERA om lag uendret fra 1994. Som tidligere er det effekten av direkte subsidier til næringen som dominerer. ERA er fremdeles stor for *produksjon av metaller*. Den effektive støtten økte fra vel 1 mrd. i 1994 til over 1,3 mrd. i 1996 som følge av økt støtte via innsatsvareprisene, spesielt fordelaktig prisdiskriminering når det gjelder kraftpriser. Økt faktoravlønning forårsaker så at selv om den effektive støtten har økt i beløp, har ERA blitt redusert i forhold til 1994.

Produksjon av kjemiske råvarer, skogbruk, produksjon av tekstil- og bekledningsvarer og fiske og fangst følger så i rangeringen, med ERA på henholdsvis 5,5, 3,9, 3,2 og 2,7 prosent. *Produksjon av kjemiske råvarer* har fått økt støtte siden 1994. Dette skyldes at næringen i 1994 var negativt støttet via innsatsvareprisene, mens næringen er positivt støttet via innsatsvareprisene i 1996. *Skogbruk* har fått reduserte netto næringsubsidier og dermed lavere ERA. Den effektive støtten av *produksjon av tekstil- og bekledningsvarer* har økt noe fra 1994 til 1996 på grunn av mindre negativ støtte via innsatsvareprisene.

¹¹ Produsentprisindeksen kan også endre seg som følge av prisøkning på naturlig skjermede produkter som produseres i den konkurranseutsatte næringen

¹² I denne næringen er hovedvarene *korn-, frukt- og grønnsaksprodukter og drikkevarer og tobakk*.

Tabell 4.2 Totalberegning 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sent- pris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	43,2	-25,2	-13,1	-77,9	10 510	-6 124	-1 630	-15 011
Skogbruk	5,0	0,0	-9,7	-3,9	162	0	-59	-107
Fiske og fangst	4,3	0,0	-7,4	-2,7	383	0	-229	-160
Fiskeoppdrett	0,3	0,0	-11,8	28,7	25	0	-786	690
Prod. av andre konsumvarer	0,5	-19,5	-11,8	-39,2	172	-6 696	-2 839	-4 015
Prod. av tekstil- og bekl.varer	0,4	-3,3	-3,9	-3,2	23	-193	-141	-70
Produksjon av fiskevarer	0,9	-0,4	-1,0	-2,2	157	-72	-141	-87
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,9	-36,5	-28,7	-71,1	339	-13 753	-9 150	-4 861
Prod. av trevarer	0,5	-0,1	-1,2	1,0	79	-15	-134	47
Prod. av kjem. og min. prod.	0,9	-0,4	-1,8	-0,5	374	-159	-454	-83
Grafisk produksjon	1,3	-0,1	-1,2	-1,5	371	-30	-189	-200
Prod. av treforedl.produkt	0,2	-0,1	0,4	-1,7	41	-12	62	-101
Prod. av kjemiske råvarer	0,2	-0,4	1,9	-5,5	40	-69	257	-359
Raffinering av jordolje	0,1	-0,1	-0,4	3,8	17	-10	-70	34
Produksjon av metaller	0,1	-0,1	4,9	-14,1	35	-34	1 349	-1 348
Prod. av verkstedprodukter	0,7	-0,3	-1,3	-0,4	536	-254	-634	-153
Bygging av skip	8,0	-0,1	-1,5	-23,4	1 260	-17	-168	-1 102
Bygging av oljeutv.plattformer	0,7	-0,1	-0,7	-1,0	122	-18	-69	-70
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	-1,3	-1,9	0,0	0	-1 441	-1 400	0
Prod. av bank og forsikr.tjen.	-0,3	-1,2	-2,9	0,0	-166	-649	-510	0
Elektrisitetsproduksjon	1,7	1,1	-2,8	0,0	462	298	-172	0
Veitransport mv.	-0,3	-3,4	-6,7	0,0	-153	-1 752	-1 623	0
Lufttransport mv.	1,2	0,7	-0,6	0,0	315	192	-113	0
Jernbanetransp. og sporveier	4,5	1,7	-4,0	0,0	290	110	-182	0
Innenriks sjøfart	0,0	-1,7	-4,1	0,0	0	-203	-208	0
Post og telekommunikasjon	0,0	-1,8	-4,2	0,0	0	-611	-612	0
Varehandel	-2,6	-4,0	-3,6	0,0	-3 930	-6 059	-2 164	0
Produksjon av boligjenester	-0,3	-0,6	-1,4	0,0	-233	-450	-180	0
Annen privat tjenesteprod.	-0,3	-2,1	-4,0	0,0	-649	-4 556	-3 915	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

Produksjon av fiskevarer, produksjon av treforedlingsprodukter, grafisk produksjon, bygging av oljeutvinningsplattformer, produksjon av kjemiske og mineralske produkter og produksjon av verkstedprodukter er også positivt støttet, men kun svarende til mellom 2,2 og 0,4 prosent av faktorinntekten. Produksjon av treforedlingsprodukter er mindre støttet i 1996 pga. lavere støtte via innsatsvareprisene. Bygging av oljeutvinningsplattformer blir i motsetning til i 1994 positivt støttet, fordi spesielt rentestøtten til langtidsfinansiering har økt. Den effektive støtten til produksjon av kjemiske og mineralske produkter er blitt redusert som følge av lavere skjermingsstøtte og lavere netto næringsubsidier. Reduksjonen i skjermingsstøtte skyldes blant annet at den direkte ikke-tariffære skjermingen av farmasøytiske produkter forsvant i 1996.

Også i 1996 er fiskeoppdrett negativt støttet som følge av negativ støtte via bruk av vareinnsats, og da spesielt den sterke skjermede varen produksjon av andre konsumvarer. Imidlertid brukes kun fiskefôr som for

øvrige ikke er skjermet, slik at det blir misvisende å bruke gjennomsnittlig skjermingsstøtte på bruk av vareinnsats fra produksjon av andre konsumvarer. Dette er altså et resultat av aggregeringsnivået, og reflekterer ikke de reelle forhold. Det er mer realistisk å tro at ERA ligger nær 0¹³.

De øvrige konkurranseutsatte næringene produksjon av trevarer og raffinering av jordolje var negativt effektivt støttet i 1996. For disse næringene var støtten omlag uendret fra 1994 til 1996.

Bortsett fra for jernbanetransport og sporveier, elektrisitetsproduksjon og lufttransport mv. viser beregningsresultatene for de resterende naturlige skjermede næringene at de spesifiserte virkemidlene bidro til økte enhetskostnader og produktpriser i 1996.

¹³ Konklusjonene over når det gjelder spredning av støtte omkring gjennomsnittet, endres imidlertid ikke vesentlig for de andre næringene av å sette ERA lik 0 for fiskeoppdrett.

Netto budsjettoverføringer til de skjermede næringene var stort sett negative eller lik null, og alle ble belastet av næringsstøttepolitikken gjennom innsatsvareprisene. Spesielt virket støtteordningene negativt for *veitransport mv. og varehandel*. For førstnevnte er det særlig negativ støtte via innsatsvareprisene som er av betydning, mens både næringskatter og negativ støtte via innsatsvareprisene forklarer den høye negative støtten til *varehandel*.

Summeres den effektive støtten for de konkurranseutsatte næringene og sammenliknes med støtten i 1994, finner vi at støtten har blitt redusert med ca 2,6 mrd. kroner til nær 27 milliarder¹⁴. Kostnadsøkningene som følge av de aktuelle politikktiltakene for de naturlige skjermede næringene beløp seg for 1996 til 15,1 mrd. sammenlagt. Dette er uendret i forhold til 1994. (Beløpet fremkommer ved å summere effekten av produsentprisendringene i millioner kroner for de skjermede sektorene). Kostnadsøkningene i de skjermede næringene slo ut i høyere priser på deres varer, og bidro dermed til en reduksjon av effektiv støtte til konkurranseutsatte næringer. Den effektive støtten til de konkurranseutsatte næringene er modifisert med 15,1 mrd. kr. som følge av overvelting fra de skjermede næringene. Eksklusive denne indirekte avgiftsbelastningen gjennom kryssløpet beløper den effektive støtten til de konkurranseutsatte næringene seg til $27 + 15,1 = 42,1$ mrd. kr.

Det er verd å påpeke at beregningsresultatene for de enkelte næringer representerer gjennomsnittstall. Disse kan dekke over betydelige forskjeller i lønnsomhet og støtteavhengighet mellom de ulike produksjonshetene innenfor de enkelte næringene. Selv om beregningene viser at en veldig stor andel av faktorinntekten i *jordbruks*sektoren blir borte ved en fjerning av alle typer tiltak, er ikke det ensbetydende med at alle typer jordbruksproduksjon vil være ulønnsom uten noen form for støtte.

Det bør også påpekes at det fremdeles er slik at når vareaggregatene ikke er homogene hva tiltak angår, kan vi få misvisende resultater. Et slående eksempel er den beregnede negative effektive støtten til *fiskeoppdrett*, som nesten utelukkende skyldes aggregering av varer underlagt ulik handelspolitikk. Det kan også være slik at ulike tiltak som tilsynelatende motvirker hverandre, faktisk er rettet mot ulike deler av sektoren.

4.2. Sammensetning av støtten til de ulike næringene

For å kunne dekomponere totalvirkningene i bidrag fra ulike politikktiltak, har vi teknisk sett foretatt beregninger av effektene av enkeltbidragene hver for seg, mens de andre tiltakene holdes konstant som i referanseberegningen. I de partielle beregningene av avgifts- og subsidiepolitikken og kraftprispolitikken er

målet å identifisere deres ERA-bidrag i en totalberegning hvor også de kunstige skjermingsstøtteordningene tas bort. Dette oppnås ved å behandle de kunstige skjermede næringene som konkurranseutsatte i disse partielle beregningene, slik som i totalberegningen. Teknisk sett gjøres dette ved å betrakte prisvirkningen eller *den totale ekvivalente tollsatsen* av importvernet som eksogent gitt. Når skjermingsstøtten holdes konstant i disse dekomponeringsberegningene, er det altså ikke selve utformingen av ordningene som holdes uendret, men *priseffekten* av ordningene.

Denne fremgangsmåten gir oss ERA-bidrag fra de ulike tiltakene som omtrent summerer seg til ERA fra totalberegningen for alle næringer. Eventuell differanse skyldes samspillseffekter av tiltakene, men disse er ubetydelige. Tabell 4.3 viser dekomponeringen av total ERA i bidraget fra de tre spesifiserte tiltakskategoriene.

For *jordbruket* var avgifts- og subsidiepolitikken den viktigste faktoren bak ERA, i tillegg til at handelspolitikken også forklarte en del. ERA var lavere for 1996 enn for 1994, og både ERA fra avgifts- og subsidiepolitikken og ERA fra handelspolitikken var blitt mindre. Når det gjelder fordelingen av den totale støtten mellom avgifts- og subsidiepolitikken og handelspolitikken, utgjorde førstnevnte en noe større andel av den totale støtten i 1996 enn i 1994. Dette skyldes bl.a. at subsidier tilsvarende 379 millioner i 1994-beregningen ble omdefinert som handelspolitikk.

I næringene *produksjon av andre konsumvarer og foredling av kjøtt og meieriprodukter* var den effektive støtten for 1996 relativt ensidig basert på effektiv skjerming. Dette var også tilfellet for 1994.

Det var den indirekte skatte- og subsidiepolitikken som bidro til den relativt høye effektive støtteraten for *bygging av skip*. Det var også budsjettstøtte som dominerte når det gjelder ERA for *skogbruk og fiske og fangst*. For disse næringene har den effektive støtteraten som følge av den indirekte skatte- og subsidiepolitikken blitt redusert fra 1994 til 1996.

Kraftprispolitikken var den viktigste faktoren bak ERA for næringene *produksjon av metaller, produksjon av kjemiske råvarer og produksjon av treforedlingsprodukter*. De andre tiltakene virket til å svakt moderere ERA (med unntak for *produksjon av kjemiske råvarer* som er svakt positivt støttet av handelspolitikken via toll). Både for *produksjon av metaller og produksjon av treforedlingsprodukter* er støtten via kraftprispolitikken blitt redusert. *Produksjon av kjemiske råvarer* er mer positivt støttet via kraftprispolitikken, i tillegg til at den negative støtten via avgifts- og subsidiepolitikken og handelspolitikken er blitt redusert (handelspolitikken har faktisk en svakt positiv støtteeffekt i 1996).

¹⁴ Beløpet er den beregnede endringen i faktoravlønning i mrd. kr.

Tabell 4.3. ERA-bidrag fra ulike kategorier av politikktiltak 1996

	Avgifter og subsidier	Handelspolitikk	El. kraftpriser	Total ERA
Jordbruk	-53,0	-25,2	0,3	-77,9
Skogbruk	-4,8	0,9	0,0	-3,9
Fiske og fangst	-3,4	0,7	0,0	-2,7
Fiskeoppdrett	0,7	27,8	0,2	28,7
Prod. av andre konsumvarer	2,2	-41,7	0,5	-39,0
Prod. av tekstil- og bekledn.varer	0,5	-4,0	0,3	-3,2
Produksjon av fiskevarer	-2,0	-0,8	0,6	-2,2
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	-3,3	-68,3	0,4	-71,2
Prod. av trevarer	-0,1	0,4	0,7	1,0
Prod. av kjem. og min. prod.	-1,0	-0,1	0,5	-0,6
Grafisk produksjon	-2,1	0,3	0,2	-1,6
Prod. av treforedlingsprodukter	0,8	0,3	-2,8	-1,7
Prod. av kjemiske råvarer	0,3	-0,1	-5,7	-5,5
Raffinering av jordolje	1,0	0,5	2,3	3,8
Produksjon av metaller	0,9	0,5	-15,5	-14,1
Prod. av verkstedprodukter	-0,6	-0,2	0,3	-0,5
Bygging av skip	-24,0	0,4	0,2	-23,4
Bygging av oljeutv.plattformer	-1,3	0,3	0,1	-0,9

Produksjon av tekstil- og bekledningsvarer hadde noe høyere effektiv skjermingsstøtte i 1996 enn i 1994. Næringen var imidlertid negativt støttet via avgifts- og subsidiepolitikken i 1996, mens den var svakt positivt støttet av budsjettpolitikken i 1994. Totaleffekten ble en svak økning i ERA fra 1994 til 1996.

Raffinering av jordolje fikk også i 1996 et betydelig negativt utslag i ERA. Både avgifts- og subsidiepolitikken og kraftprispolitikken slår uheldig ut for næringen.

De øvrige næringene produksjon av fiskevarer, produksjon av trevarer, produksjon av kjemiske og mineralske produkter, grafisk produksjon, produksjon av verkstedprodukter og bygging av oljeutvinningsplattformer fikk små utslag fra alle typer støtte. Som allerede påpekt gjelder dette også fiskeoppdrett.

4.3. ERA som følge av partielle politikkendringer

I dette avsnittet analyserer vi noen partielle endringer i næringspolitikk ved hjelp av ERA-indikatoren. Endringer i ERA viser effekten av å endre politikken. Vi har utført følgende beregninger:

1. fjerning av alle avgifter og subsidier
2. fjerning av alle subsidier
3. fjerning av prisdiskriminering på elektrisk kraft
4. fjerning av alle handelspolitiske tiltak
5. fjerning av alle støttetiltak bortsett fra avgifter

Alternativene er valgt som en illustrasjon på hvordan ERA-modellen kan brukes som et analyseinstrument ved studier av politikkendringer. I våre beregninger blir pakker av virkemidler som var virksomme i 1996 helt fjernet. Dermed kan ERA tolkes som den effektive

næringsstøtten hele politikkpakken som blir fjernet isolert sett representerte i 1996. ERA-analyser kan imidlertid like gjerne belyse mindre omlegginger av næringspolitikken.

I beregningene 1), 2) og 3) opprettholdes *utformingen* av skjermingsstøtteordningene slik de var i 1996. Hvis det dreier seg om kvantitative eller prohibitive ordninger, vil imidlertid *effekten* av dem bli påvirket av kostnadsskiftene som følge av endringer i den øvrige støttepolitikken, se kapittel 2. Til forskjell fra i dekomponeringsberegningene i avsnitt 4.2 betyr konstant kunstig skjerming her at *utformingen* av importvernet, snarere enn *priseffekten* av det, holdes konstant. For eksempel vil fjerning av sektorsubsidiene til en kunstig skjermet næring medføre et kostnadsskift. Siden næringene er modellert med konstant skalautbytte vil dette slå fullt ut i prisen på hovedvaren i næringen, og dermed i den *ekvivalente tollsatsen* til de kvantitative skjermingsordningene som gjelder for denne varen. Dette blir helt tilsvarende kostnadsskift i naturlig skjermede næringer. Faktoravlønningen i kunstig skjermede næringer forblir upåvirket av politikkendringene og ERA blir 0. Dette gjelder næringene *jordbruk, foredling av kjøtt og meieriprodukter* og den ene underbransjen av *produksjon av tekstil- og bekledningsvarer* som er beskyttet av frivillige eksportkvoteordninger. I tillegg virker den såkalte råvarekompensasjonsordningen for *produksjon av andre konsumvarer* som en kunstig skjermingsstøtteordning overfor *visse kostnadsendringer*, dvs. endringer i priser på innsatsvarer fra *jordbruk og foredling av kjøtt og meieriprodukter*. Dette tar vi hensyn til ved at endring i kostnadsoverveltninger fra disse matvareleverandørene gir en tilsvarende endring i prisen konsumvareprodusentene kan ta

for sine produkter¹⁵, slik at ERA for næringen *produksjon av andre konsumvarer* alt i alt ikke påvirkes av innsatsprisendringer fra *jordbruk og foredling av kjøtt og meieriprodukter*¹⁶.

4.3.1. Fjerning av alle avgifter og subsidier¹⁷

I første tallkolonne i tabell 4.3 oppgis netto nærings-subsidier målt i prosent av bruttoproduksjonsverdien, og kan følgelig tolkes som en direkte næringskattesats når de fjernes. En stor endring i næringskattesats betyr en høy initial subsidiering.

Alle de (potensielt) konkurranseutsatte næringene var direkte netto næringsubsidiert, med satser mellom 0 og 2 prosent for de fleste. *Jordbruket* skiller seg sterkt ut med en sats på 43,2 prosent, mens *bygging av skip, skogbruk og fiske og fangst* følger med satser på henholdsvis 8,0, 5,0 og 4,3 prosent. I hovedtrekk har næringskattesatsene blitt redusert for de potensielt konkurranseutsatte næringene, med unntak for *produksjon av andre konsumvarer* og *bygging av oljeutvinningsplattformer*, hvor satsene har økt. For disse har subsidiene økt, mens avgiftene har holdt seg omtrent uendret. Blant de skjermede sektorene var netto nærings-skatte dominerende, med unntak av *jernbanetransport og sporveier, elektrisitetsproduksjon og lufttransport mv.* som fikk store subsidier i 1996. Produktskattene spres utover på næringene avhengig av kryssløpet, og det er ikke like lett å identifisere effekten av disse bare ved å studere tabellene. De bidrar til endrede priser på vareinnsats.

Den tolkningen av konstant kunstig skjerming som vi har valgt å benytte i de partielle beregningene, fører til at selv om *jordbruket* fikk store overføringer, får næringen pr. definisjon ingen endring i faktoravlønning av å fjerne disse. Sammen med *foredling av kjøtt og meieriprodukter* og den ene underbransjen av *produksjon av tekstil- og bekledningsvarer* som er beskyttet av frivillige eksportkvoteordninger, blir alle støtteendringer veltet over i priser. Dermed får vi imidlertid effekter av jordbruksubsidiene i alle de

¹⁵ Våre beregninger av effekten av handelspolitikk viser at det ikke er en en-til-en-sammenheng mellom skjerming av innsatsvarene og skjerming av produktene i næringen *produksjon av andre konsumvarer*. Snarere indikerer de at råvarekompensasjonsordningen overkompenserer denne næringsmiddel-sektoren for ulempen den har ved at den må kjøpe dyre, skjermede råvarer. Selvom nivåene på skjermingsstøtte ikke nøytraliserer hverandre i våre beregninger, antar vi likevel her at endringen i priser på innsatsvarer fra *jordbruk og foredling av kjøtt og meieriprodukter* som følge av enkelttiltak blir nøyaktig kompensert av endring i produktprisene i næringen *produksjon av andre konsumvarer*.

¹⁶ I praksis holder vi innsatsvareprisene på *jordbruksprodukter, kjøtt og meieriprodukter* i *produksjon av andre konsumvarer*, samt sektor-prisen uendret. Dette gir ekvivalent effekt på ERA.

¹⁷ Det er viktig å være klar over at vi her beregner støtteeffekten av eksisterende avgifter i forhold til en situasjon der disse avgiftene er fjernet. Beregningene fanger dermed ikke opp støtteeffekter av eksisterende avgiftsfritak, for eksempel at en del næringene betaler en redusert sats eller er fritatt for elektrisitetsavgift.

næringene som anvender *jordbruksprodukter*¹⁸ som vareinnsats.

Beregningene viser at *bygging av skip* er i en klasse for seg når det gjelder effektiv støtte som følge av avgifts- og subsidiepolitikken. Fjerning av all netto budsjettstøtte gir et fall i faktoravlønningsevnen på 24,3 prosent. Bakgrunnen for dette er de store direkte nærings-subsidiene. For *skogbruk og fiske og fangst* er ERA beregnet til henholdsvis -6,3 og -3,9. Det er to viktige årsaker til at fjerning av subsidier og avgifter gir relativt sett lavere utslag på faktoravlønningsevnen i disse to sistnevnte næringene enn i *bygging av skip*, til tross for at endringen i næringskattesatser ikke er tilsvarende mindre. For det første fjernes en sterkere negativ indirekte støtteeffekt via innsatsvareprisene for *fiske og fangst*. Det er lavere priser på drivstoff pga. fjernede avgifter som slår relativt sterkt ut. (Det samme gjelder for *skogbruk*, men dette blir mer enn oppveid av en økning i prisen på *jordbruksprodukter*, som også er en relativt stor komponent i næringsvareinnsats.) Det viktigste er likevel at faktoravlønningsandelen i primærnæringene er større enn i mange tradisjonelle industrinæringene (65-85 prosent mot 30 prosent i *bygging av skip*). Dette reduserer den prosentvise betydningen av en gitt endring i netto nærings-skatte.

For *produksjon av tekstil- og bekledningsvarer, produksjon av trevarer, produksjon av kjemiske og mineralske produkter, grafisk produksjon, produksjon av kjemiske råvarer, produksjon av verkstedsprodukter og bygging av oljeutvinningsplattformer* er den effektive støtten fra subsidie og avgiftspolitikken beskjeden, mellom 0,1 og 2,4 prosent.

Beregningene viser at næringene *raffinering av jordolje, produksjon av treforedlingsprodukter, produksjon av metaller og fiskeoppdrett* alle var svakt effektivt netto beskattet av avgifter og subsidier. Dette skyldes hovedsakelig produktskatte som ga høyere priser på vareinnsats. Dette ble bare delvis motvirket av nærings-subsidier. Det er verdt å merke seg at en fjerning av avgifter og subsidier ville gi noe mindre lettelse for de tre førstnevnte næringene enn i 1994. Dette gjelder særlig for *raffinering av jordolje* som er mindre negativt støttet via innsatsvarepriser i 1996 enn i 1994. *Fiskeoppdrett* var svakt positivt støttet av avgiftspolitikken i 1994. Lavere netto subsidier og høyere negativ støtte via innsatsvareprisene bidrar til at næringen blir negativt effektivt støttet i 1996.

Produksjon av andre konsumvarer var også svakt negativt støttet av subsidie- og avgiftspolitikken. Sektoren mottok riktignok beskjedne direkte overføringer, men effekten av disse blir mer enn oppveid av

¹⁸ Unntatt *produksjon av andre konsumvarer* pga. råvarekompensasjonsordningen.

Tabell 4.4. ERA-utslag av å fjerne alle avgifter og subsidier 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sentpris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	43,2	43,4	0,5	0,0	10510	10555	67	0
Skogbruk	5,0	0,0	2,0	-6,3	162	0	12	-172
Fiske og fangst	4,3	0,0	-5,3	-3,9	383	0	-163	-223
Fiskeoppdrett	0,3	0,0	-0,6	0,6	25	0	-39	17
Prod. av andre konsumvarer	0,5	0,3	-1,7	3,2	172	88	-403	343
Prod. av tekstil- og bekl.varer	0,4	0,1	0,2	-1,1	23	4	7	-23
Prod. av fiskevarer	0,9	0,0	-0,5	-2,2	157	2	-66	-87
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,9	29,1	33,1	0,0	339	10 959	10 564	0
Prod. av trevarer	0,5	0,0	-0,6	-0,5	79	-7	-61	-16
Prod. av kjem. og min. prod.	0,9	0,0	-0,7	-1,4	374	-14	-176	-208
Grafisk produksjon	1,3	0,0	-0,4	-2,4	371	-11	-63	-314
Prod. av treforedl.prodakter	0,2	0,0	-0,5	0,5	41	-3	-70	41
Prod. av kjemiske råvarer	0,2	0,0	-0,4	-0,1	40	-8	-48	0
Raffinering av jordolje	0,1	0,0	-0,1	0,1	17	-2	-22	0
Produksjon av metaller	0,1	0,0	-0,3	0,3	35	-7	-69	35
Prod. av verkstedprodukter	0,7	0,0	-0,6	-1,0	536	-32	-278	-230
Bygging av skip	8,0	0,0	-1,0	-24,3	1260	-2	-113	-1 150
Bygging av oljeutv.plattformer	0,7	0,0	-0,1	-1,6	122	-5	-13	-122
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	-0,7	-1,0	0,0	0	-800	-769	0
Prod. av bank- og forsikr.tjen.	-0,3	-0,8	-1,6	0,0	-166	-436	-288	0
Elektrisitetsproduksjon	1,7	1,4	-1,5	0,0	462	373	-94	0
Veitransport mv.	-0,3	-3,1	-6,0	0,0	-153	-1569	-1436	0
Luftransport mv.	1,2	0,9	-0,4	0,0	315	233	-71	0
Jernbanetransp. og sporveier	4,5	2,8	-2,4	0,0	290	183	-108	0
Innenriks sjøfart	0,0	-1,2	-2,9	0,0	0	-143	-148	0
Post og telekommunikasjon	0,0	-1,4	-3,2	0,0	0	-465	-465	0
Varehandel	-2,6	-3,6	-2,4	0,0	-3 930	-5 377	-1 456	0
Prod. av boligjenester	-0,3	-0,5	-1,0	0,0	-233	-396	-126	0
Annen privat tjenesteprod.	-0,3	-0,6	-0,7	0,0	-649	-1 268	-632	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

indirekte negativ støtte via prisene på vareinnsats. Fjerning av subsidie- og avgiftspolitikken reduserer altså innsatsvareprisene. Man ville kanskje ventet at fjerning av de høye subsidiene til den kunstig skjermede jordbrukssektoren ville betydd økte innsatsvarepriser og gitt redusert ERA. Imidlertid er det, som tidligere nevnt, forutsatt at endringer i priser fra jordbruket ikke slår ut i faktoravlønningen til produksjon av andre konsumvarer, men nøytraliseres av råvarekompensasjonsordningen¹⁹. Dermed påvirkes kjøperprisene kun av bortfall av produktskatter, samt av prisendringer fra andre næringer enn jordbruket og foredling av kjøtt og meieriprodukter. Dette gjelder særlig prisene på tjenester fra varehandel og veitransport mv.

For alle de naturlig skjermede næringene med unntak av jernbanetransport og sporveier, elektrisitetsproduksjon og luftransport mv. blir produsentprisene redusert som følge av fjerningen av subsidier og avgifter. Dette skyldes både reduserte vareinnsatskostnader og reduserte næringskatter. (Næringskattesatsen er 0 for noen næringer.) Reduksjonen i produsentpris er størst for varehandel og veitransport mv. For sistnevnte er nesten hele utslaget et resultat av lavere innsatsvarepriser. For førstnevnte spiller fjerning av næringskatter den største rollen.

For den kunstig skjermede næringen jordbruk nødvendiggjør bortfallet av netto subsidier en tilsvarende økning i prisen, mens det for foredling av kjøtt og meieriprodukter er økte priser på innsatsvarer som nødvendiggjør prisøkningen.

¹⁹ En supplerende beregning som ikke presenteres her, hvor råvareprisøkningen ikke blir kompensert av råvarekompensasjonsordningen gir 16,5 prosent reduksjon i faktorinntekten ved bortfall av subsidier

Tabell 4.5. ERA-utslag av å fjerne alle subsidier 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sentpris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	45,0	46,6	3,3	0,0	10948	11334	406	0
Skogbruk	5,0	0,0	8,0	-7,5	162	0	49	-208
Fiske og fangst	4,3	0,0	1,0	-7,2	383	0	29	-419
Fiskeoppdrett	0,3	0,0	0,1	-1,2	25	0	8	-34
Prod. av andre konsumvarer	0,5	0,3	0,1	-0,8	172	114	31	-69
Prod. av tekstil- og bekl.varer	0,4	0,4	1,5	-2,5	23	21	55	-58
Produksjon av fiskevarer	0,9	0,1	0,2	-4,5	157	9	30	-174
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,9	31,7	36,2	0,0	339	11 950	11 537	0
Prod. av trevarer	0,5	0,0	0,3	-2,4	79	3	33	-111
Prod. av kjem. og min. prod.	0,9	0,0	0,4	-3,0	374	15	108	-498
Grafisk produksjon	1,3	0,0	0,5	-3,3	371	7	74	-428
Prod. av treforedl.produkter	0,2	0,0	0,3	-1,1	41	3	42	-61
Prod. av kjemiske råvarer	0,2	0,0	0,4	-1,3	40	6	49	-80
Raffinering av jordolje	0,1	0,0	0,1	-3,1	17	3	16	-34
Produksjon av metaller	0,1	0,0	0,3	-1,2	35	9	92	-106
Prod. av verkstedprodukter	0,7	0,0	0,4	-2,5	536	21	173	-690
Bygging av skip	8,0	0,0	0,2	-27,2	1 260	1	26	-1 291
Bygging av oljeutv.plattformer	0,7	0,1	0,3	-2,0	122	8	34	-156
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	0,4	0,5	0,0	0	399	375	0
Prod. av bank- og forsikr.tjen.	0,0	0,2	0,7	0,0	0	114	117	0
Elektrisitetsproduksjon	1,6	1,8	0,8	0,0	435	483	47	0
Veitransport mv.	0,5	1,0	1,0	0,0	255	512	242	0
Luftransport mv.	1,2	1,8	0,9	0,0	315	465	164	0
Jernbanetransp. og sporveier	4,5	4,7	0,4	0,0	290	304	16	0
Innenriks sjøfart	0,0	0,3	0,7	0,0	0	34	33	0
Post og telekommunikasjon	0,0	0,3	0,6	0,0	0	94	91	0
Varehandel	0,3	0,6	0,7	0,0	453	848	386	0
Produksjon av boligjenester	0,0	0,1	0,3	0,0	0	36	36	0
Annen privat tjenesteprod.	0,3	1,0	1,5	0,0	649	2135	1 496	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

4.3.2. Fjerning av alle subsidier

Forskjellen fra forrige beregning består i at avgiftene beholdes. For jordbruket utgjorde næringskattene omlag 440 mill. i 1996, for de resterende (potensielt) konkurranseutsatte næringene var næringskattene stort sett små. Næringskattbelastningen ligger først og fremst i de naturlig skjermede næringene. Når vi beholder avgiftspolitikken, øker næringskattesatsene dermed noe mer for disse næringene enn i tabell 4.4. Samtidig fører opprettholdelsen av *produktskattene*, kombinert med større overveltning i prisene i de skjermede næringene, til at innsatsvareprisene øker. I beregningen der også avgiftene ble fjernet, gikk prisene derimot *ned* i de aller fleste sektorer. Ved å *ikke* inkludere avgifter som en del av støttepolitikken, blir støtteeffekten større enn i forrige beregning, og *alle* næringer ble ifølge denne definisjonen av budsjettstøtte effektivt støttet i 1996. Noen av de største økningene i ERA ved å utelukke den negative støtten fra avgifter, får vi for *produksjon av andre konsumvarer* (+4,0), *fiske og fangst* (+3,3) og *raffinering av jordolje* (+3,2 prosentpoeng) som alle preges av relativt stor avgiftsbelastning på innsats av drivstoff.

4.3.3. Fjerning av alle handelspolitiske tiltak

Her fjernes tariffære samt ikke-tariffære handelshindringer for de (potensielt) konkurranseutsatte varer. Resultatene er gjengitt i tabell 4.6. Generelt vil høye totale ekvivalente tollsatser implisere store prisreduksjoner når skjermingen fjernes. Som tidligere skiller *jordbruk, foredling av kjøtt og meieriprodukter og produksjon av andre konsumvarer* seg ut med en høy effektiv skjerming. I disse næringene produseres det varer med store totale ekvivalente tollsatser, ikke bare på varene, men også på innsatsfaktorene. Sistnevnte er en følge av høy grad av leveranser til hverandre, samt en høy grad av egenleveranser. For disse næringene er det effekten av reduserte produsentpriser som dominerer. Dette kan være noe overraskende når det gjelder de to industrisektorene, hvor intensjonen med skjerming primært skal være å nøytralisere ulempene ved dyre, skjermede innsatsvarer fra jordbruket. Den effektive støtten av handelspolitikken er imidlertid redusert med ca. 0,27 milliarder i *produksjon av andre konsumvarer* siden 1994. For *foredling av kjøtt og meieriprodukter* har derimot støtten økt med ca. 1,2 milliarder. Dette begrunnes med at selv om varene

næringen produserer er blitt mindre skjermet i 1996, har vareinnsatsen som brukes blitt enda mindre skjermet. Utslaget i ERA blir også større som følge av at faktoravlønningen er blitt redusert fra 1994 til 1996. (Det sistnevnte påvirker imidlertid ikke ERA-beløpet). Begge momenter trekker i retning av at ERA øker som følge av skjermingen. For jordbruket har skjermingsstøtten blitt redusert med 2,8 milliarder til 4,9 milliarder. Dette begrunnes hovedsakelig med redusert prisgap på produktene. I motsatt retning trekker redusert støtte på innsatsfaktorer. Se for øvrig nærmere begrunnelse i vedlegg 2.

Også for produksjon av tekstil- og bekleddingsvarer blir ERA negativ om handelspolitikken liberaliseres helt. Skjermingen består primært av toll i tillegg til frivillige eksportkvoteavtaler overfor noen produkter fra enkelte land i Asia og Øst-Europa. Den totale direkte skjermingen har holdt seg konstant fra 1994, slik at den økte effektive skjerming i 1996 relateres til bruk av mindre skjermede innsatsvarer, og da spesielt jordbruksprodukter og foredlede kjøtt og meieriprodukter.

For produksjon av tekstil- og bekleddingsvarer besto imidlertid denne vareinnsatsen i stor grad av ull og dyreskinn, og vi fant ingen direkte tariffær eller ikke-tariffær skjerming av disse to varegruppene verken i 1994 eller 1996. Den lavere negative støtten via innsatsvareprisene skyldes dermed aggregeringen i modellen og ikke de faktiske forholdene.

Den effektive skjermingen har blitt redusert for næringen produksjon av kjemiske og mineralske produkter siden 1994. Hovedforklaringen er at farmasøytiske produkter ble ikke-tariffært skjermet i 1994, mens vi ikke har vært i stand til å identifisere noen ikke-tariffær skjerming i 1996. Den effektive skjermingen av de resterende (potensielt) konkurranseutsatte næringene er nær null, og det har ikke vært store endringer for disse næringene siden 1994, på ett unntak nær. For fiskeoppdrett viser beregningene at skjermingen er betydelig, på 27,8 prosent. Som diskutert i avsnitt 4.1, er dette imidlertid et misvisende utslag av modellens aggregeringsnivå. ERA fra handelspolitikken ligger sannsynligvis nær 0 for fiskeoppdrett.

Tabell 4.6. ERA-utslag av å fjerne alle handelspolitiske tiltak 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sentpris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	0,0	-25,2	-10,3	-25,2	0	-6124	-1 272	-4 866
Skogbruk	0,0	0,0	-4,4	0,9	0	0	-27	26
Fiske og fangst	0,0	0,0	-1,3	0,7	0	0	-40	45
Fiskeoppdrett	0,0	0,0	-11,1	27,8	0	0	-738	665
Prod. av andre konsumvarer	0,0	-19,5	-10,0	-41,7	0	-6 680	-2 399	-4 255
Prod. av tekstil- og bekl.varer		-3,2	-2,6	-4,0	0	-188	-97	-93
Prod. av fiskevarer	0,0	-0,4	-0,2	-0,8	0	-66	-34	-35
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,0	-36,5	-28,3	-68,3	0	-13 735	-9 008	-4 673
Prod. av trevarer	0,0	0,0	-0,2	0,4	0	-6	-24	16
Prod. av kjem. og min. prod.	0,0	-0,3	-0,5	-0,1	0	-135	-125	0
Grafisk produksjon	0,0	-0,1	-0,4	0,3	0	-14	-56	57
Prod. av treforedl.prod.	0,0	0,0	-0,2	0,3	0	-7	-30	20
Prod. av kjemiske råvarer	0,0	-0,3	-0,4	-0,1	0	-57	-56	0
Raffinering av jordolje	0,0	0,0	-0,1	0,5	0	-6	-12	0
Produksjon av metaller	0,0	-0,1	-0,3	0,5	0	-21	-72	35
Prod. av verkstedprodukter	0,0	-0,3	-0,3	-0,2	0	-208	-162	-77
Bygging av skip	0,0	-0,1	-0,3	0,4	0	-14	-31	16
Bygging av oljeutv.plattformer	0,0	0,0	-0,3	0,3	0	-7	-26	17
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	-0,3	-0,4	0,0	0	-318	-313	0
Prod. av bank- og forsikr.tjen.	0,0	-0,2	-0,5	0,0	0	-91	-95	0
Elektrisitetsproduksjon	0,0	-0,2	-0,7	0,0	0	-40	-41	0
Veitransport mv.	0,0	-0,2	-0,3	0,0	0	-81	-82	0
Luftransport mv.	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0	-20	-20	0
Jernbanetransp. og sporveier	0,0	-0,2	-0,3	0,0	0	-12	-13	0
Innenriks sjøfart	0,0	-0,3	-0,7	0,0	0	-34	-35	0
Post og telekommunikasjon	0,0	-0,2	-0,4	0,0	0	-62	-64	0
Varehandel	0,0	-0,2	-0,5	0,0	0	-284	-295	0
Prod. av boligjenester	0,0	0,0	-0,2	0,0	0	-30	-30	0
Annen privat tjenesteprod.	0,0	-0,8	-1,9	0,0	0	-1 826	-1 823	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

For *Naturlig skjermede næringer* viser beregningen at handelspolitikken hadde en svak kostnadsøkende virkning.

4.3.4. Fjerning av prisdiskriminering på elektrisk kraft

Effektene av å fjerne kraftprispolitikken av 1996, slik at næringene blir stående overfor en referansepris, definert som en gjennomsnittlig pris (se avsnitt 3.3), er vist i tabell 4.7. Den bekrefter at prisdiskrimineringen bare er viktig for faktorinntekten i de kraftkrevende industriene *produksjon av treforedlingsprodukter, produksjon av kjemiske råvarer og produksjon av metaller*. Prispolitikken slår svært ulikt ut for de tre næringene. Beregningene viser at metallproduksjonen får en kraftig reduksjon i faktoravlønningen på 15,5 prosent, deretter følger kjemisk råvareproduksjon med 5,7, mens treforedling ville fått 2,8 prosents reduksjon. Prisdiskrimineringen i 1996 slår svakere ut målt ved ERA enn i 1994 for *produksjon av metaller og produksjon av treforedlingsprodukter*. For *produksjon av metaller* reduseres faktisk det effektive støttebeløpet i 1996 med

1455 mill. som følge av fjerning av kraftprispolitikken, mens det tilsvarende beløpet for 1994 var på 1146 mill. Økt faktoravlønning forklarer hvorfor ERA blir redusert. For *produksjon av kjemiske råvarer* har ERA som følge av kraftprispolitikken økt. Siden referanseprisen er definert som en gjennomsnittspris får alle andre industrier positiv effekt av å fjerne diskrimineringen. Dette gjelder også de naturlig og kunstig skjermede næringene, slik at disse får lavere vareinnsatskostnader og dermed setter lavere produktpriser, som igjen kommer de konkurranseutsatte næringene til gode.

4.3.5. Effekter av all støtte når avgifter holdes utenfor støttebegrepet

Denne beregningen tilsvare totalberegningen i tabell 4.2 med unntak av at næring- og produktskatter beholdes. Som påpekt i avsnitt 4.3.2, er det bare *jordbruksnæringen* og noen naturlig skjermede næringer som har vesentlige næringskatter. Belastningen av produktskattene er mer jevnt spredt, men *fiske og fangst og raffinering av jordolje* pekte seg ut som

Tabell 4.7. ERA-utslag av å fjerne prisdiskriminering på kraft 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sentpris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	0,0	-0,3	-0,5	0,0	0	-61	-61	0
Skogbruk	0,0	0,0	-0,1	0,0	0	0	0	0
Fiske og fangst	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0	-1	0
Fiskeoppdrett	0,0	0,0	-0,1	0,2	0	0	-5	8
Prod. av andre konsumvarer	0,0	0,0	-0,3	0,6	0	-2	-61	69
Prod. av tekstil- og bekl.varer	0,0	0,0	-0,2	0,3	0	-2	-8	6
Prod. av fiskevarer	0,0	0,0	-0,2	0,6	0	0	-25	17
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,0	-0,3	-0,3	0,0	0	-111	-110	0
Prod. av trevarer	0,0	0,0	-0,3	0,7	0	-1	-30	32
Prod. av kjem. og min. prod.	0,0	0,0	-0,4	0,6	0	-2	-89	83
Grafisk produksjon	0,0	0,0	-0,2	0,2	0	-1	-27	29
Prod. av treforedlingsprod.	0,0	0,0	1,2	-2,8	0	0	184	-183
Prod. av kjemiske råvarer	0,0	0,0	2,9	-5,7	0	-1	390	-379
Raffinering av jordolje	0,0	0,0	-0,2	2,3	0	0	-25	17
Produksjon av metaller	0,0	0,0	5,6	-15,5	0	-1	1 554	-1 455
Prod. av verkstedprodukter	0,0	0,0	-0,2	0,3	0	-3	-91	77
Bygging av skip	0,0	0,0	-0,1	0,2	0	0	-9	16
Bygging av oljeutv.plattformer	0,0	0,0	-0,1	0,1	0	-1	-6	0
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0	-66	-66	0
Prod. av bank- og forsikr.tjen.	0,0	-0,1	-0,4	0,0	0	-61	-63	0
Elektrisitetsproduksjon	0,0	0,0	-0,1	0,0	0	-4	-4	0
Veitransport mv.	0,0	-0,1	-0,2	0,0	0	-52	-52	0
Luftransport mv.	0,0	0,0	0,0	0,0	0	-8	-8	0
Jernbanetransp. og sporveier	0,0	-0,8	-1,2	0,0	0	-53	-54	0
Innenriks sjøfart	0,0	0,0	-0,1	0,0	0	-3	-3	0
Post og telekommunikasjon	0,0	-0,1	-0,3	0,0	0	-42	-43	0
Varehandel	0,0	-0,1	-0,4	0,0	0	-218	-226	0
Prod. av boligjenester	0,0	0,0	-0,1	0,0	0	-7	-7	0
Annen privat tjenesteprod.	0,0	-0,1	-0,3	0,0	0	-307	-306	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

konkurransutsatte sektorer med relativt store produktskatter. Forskjellen mellom denne beregningen og totalberegningen i avsnitt 4.1 blir om lag som forskjellen mellom beregningene i 4.3.2 og 4.3.1. Det sistnevnte avviket var noe mer preget av overveltningene fra fjernede subsidier i skjermede næringer,

fordi vi også hadde kunstig skjermede næringer. Endringen i de næringene som brukte kunstig skjermede varer blir noe mindre når faktoravlønningen i jordbruket og matvareindustrien selv "tar støytten".

Tabell 4.8. ERA-utslag av å fjerne all støtte unntatt avgifter 1996

	Prosentvis endring				Effekter i mill.kr. fra			
	Nærings- skattesats, prosent- poeng*	Produ- sentpris	Pris på vare- innsats	ERA	Nærings- skatter	Produ- sent- priser	Pris på vare- innsats	Effektiv støtte
Jordbruk	45,0	-25,2	-10,6	-81,8	1 0948	-6 124	-1 319	-15 765
Skogbruk	5,0	0,0	-4,3	-5,0	162	0	-26	-136
Fiske og fangst	4,3	0,0	-1,3	-6,0	383	0	-39	-348
Fiskeoppdrett	0,3	0,0	-11,1	26,9	25	0	-739	648
Prod. av andre konsumvarer	0,5	-19,5	-10,0	-43,1	172	-6 678	-2 417	-4 426
Prod. av tekstil- og bekl.varer	0,4	-3,2	-2,7	-4,9	23	-188	-99	-110
Prod. av fiskevarer	0,9	-0,4	-0,3	-4,4	157	-66	-47	-174
Foredl. av kjøtt og meieriprod.	0,9	-36,4	-28,3	-72,8	339	-13 732	-9 026	-5 012
Prod. av trevarer	0,5	0,0	-0,4	-0,9	79	-4	-41	-47
Prod. av kjem. og min. prod.	0,9	-0,3	-0,7	-2,1	374	-132	-177	-332
Grafisk produksjon	1,3	0,0	-0,4	-2,5	371	-12	-55	-314
Prod. av treforedlingsprod.	0,2	0,0	1,2	-3,2	41	-6	173	-203
Prod. av kjemiske råvarer	0,2	-0,3	2,6	-6,7	40	-55	351	-439
Raffinering av jordolje	0,1	0,0	-0,2	0,7	17	-6	-32	0
Produksjon av metaller	0,1	-0,1	5,5	-15,5	35	-19	1 505	-1 455
Prod. av verkstedprodukter	0,7	-0,3	-0,4	-1,9	536	-202	-191	-536
Bygging av skip	8,0	-0,1	-0,3	-26,3	1 260	-14	-30	-1 244
Bygging av oljeutv.plattformer	0,7	0,0	-0,2	-1,4	122	-5	-24	-104
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,0	-0,2	-0,4	0,0	0	-263	-277	0
Prod. av bank- og forsikr.tjen.	0,0	-0,2	-0,6	0,0	0	-104	-110	0
Elektrisitetsproduksjon	1,6	1,5	-0,6	0,0	435	405	-34	0
Veitransport mv.	0,5	0,6	0,2	0,0	255	324	50	0
Lufttransport mv.	1,2	1,6	0,7	0,0	315	422	121	0
Jernbanetransp. og sporveier	4,5	3,6	-1,3	0,0	290	230	-59	0
Innenriks sjøfart	0,0	-0,2	-0,6	0,0	0	-28	-30	0
Post og telekommunikasjon	0,0	-0,2	-0,4	0,0	0	-55	-61	0
Varehandel	0,3	0,1	-0,6	0,0	453	150	-340	0
Prod. av boligjenester	0,0	0,0	-0,2	0,0	0	-20	-20	0
Annen privat tjenesteprod.	0,3	-0,6	-1,9	0,0	649	-1 259	-1 893	0

* Næringskattesats er definert som netto næringskatter i prosent av bruttoproduksjonsverdi.

Referanser

Budsjettnemnda for jordbruket (1997): Jordbrukets totalregnskap 1995 og 1996, jordbrukets totalbudsjett 1997, innstilling 1997.

Corden, W.M. (1966): The Effective Protective Rate, the Uniform Tariff Equivalent and the Average Tariff, *Economic record* **42**, 200-216

Fæhn, T., L.A. Grünfeld, E. Holmøy, T. Hægeland and B. Strøm (1995): *Sammensetningen av den effektive støtten til norske næringer i 1989 og 1991*, Rapporter 95/9, Statistisk sentralbyrå.

Fæhn, T. and T. Hægeland (1996): *Effektive satser for næringsstøtte 1994*, Rapporter 96/18, Statistisk sentralbyrå.

Fæhn, T. and L. A. Grünfeld (1996): *Commercial Policy, Trade and Competition in Norwegian Service Industries*, Rapport 97/18, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E., T. Hægeland, Ø. Olsen and B. Strøm (1993): *Effektive satser for næringsstøtte*, Rapporter 93/31, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. and T. Hægeland (1995): *Effective Rates of Assistance for Norwegian Industries*, Discussion Paper 147, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. and T. Hægeland (1999): *Effective Rates of Assistance for Norwegian Industries, Review of income and wealth* **45**, 1, 99-116.

Hægeland, T. (1994): *En indikator for effekter av næringspolitiske tiltak i en økonomi karakterisert ved monopolistisk konkurranse*, Rapporter 94/31, Statistisk sentralbyrå.

Hægeland, T. (1996): *Monopolistic Competition, Resource Allocation and the Effects of Industrial Policy*, Discussion paper 161, Statistisk sentralbyrå.

Laird, S and A. Yeats (1990): *Quantitative Methods for Trade-Barrier Analysis*, London: The Macmillan Press.

Landbrukets Prisentral (1997): *Landbrukets priser 1996*, Årbok 1996.

Melchior, A (1994): *U-landshandelen med tekstilvarer. Virkninger av Uruguay-runden og norsk EU-medlemskap*, NUPI-rapport november 1994, Norsk utenrikspolitisk institutt.

Nersten, N.K. and L. Erdal (1996): *Grøntsektoren - Analyse av norske landbruksvarers beskyttelsesnivå*, Notat 1996:5 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Norges forskningsråd, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (1997): *Det norske forskningssystemet- statistikk og indikatorer 1997*.

St.prp. nr. 100 (1991-92): *Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS)*, særskilt vedlegg nr. 1, Utenriksdepartementet, 1992.

St.prp.nr.65 (1993-94): *Om resultatet av Uruguay-runden (1986-1993) og om samtykke til ratifikasjon av Avtale om opprettelse av Verdens Handelsorganisasjon (WTO) m.m.*, Utenriksdepartementet, 1994.

Anslag på den ikke-tariffære skjermingen av tekstil- og bekledningsvarer

Som i Fæhn et al. (1996) er det fremdeles frivillige eksportkvoter for vevede jakker over 152 cm, vevede bukser over 152 cm, sengelinnen og fiskenett for 19 land i Asia og Øst-Europa i 1996. I Fæhn et al. (1996) baserte en seg på Melchior's anslag på priseffekten av eksportkvotene for vevede jakker og bukser, se Melchior (1994). Dette anslaget er forsøkt oppdatert til 1996.

Melchior bruker følgende formel:

$$\frac{P_{UQ}}{P_U} = \left\{ \begin{array}{l} \frac{X_{UQ}}{X_{FQ}} \\ \frac{X_U}{X_F} \end{array} \right\}^{-\frac{1}{\sigma}} \quad \text{Her er } P_{UQ} \text{ prisen på vevede jakker og}$$

vevede bukser fra u-land og Øst-Europa (disse landene kalles heretter U) i tilfellet med eksportkvoter på vevede jakker og bukser (altså pris inkludert toll og kvoterente), P_U er prisen på vevede jakker og bukser fra U i det hypotetiske tilfellet uten kvoter (men inkludert

toll) ($P_U(1+t^e) = P_{UQ} \Leftrightarrow 1+t^e = \frac{P_{UQ}}{P_U}$), X_{UQ} er

summen av vevede jakker (stk) og vevede bukser (stk.) fra U delt på den totale importen (stk.) av vevede bukser og jakker i tilfellet med kvoter, X_{FQ} er den tilsvarende importandel for alle de andre landene (disse landene kalles F) i tilfellet med kvoter, X_U er importandelen til U i det hypotetiske tilfellet uten kvoter, X_F er importandelen til alle de andre landene i det hypotetiske tilfellet uten kvoter og σ er substitusjonselastisiteten mellom klær fra de tre leverandørene U, F og Norge.

Datakilden hos Melchior er importtall fra utenriks-handelsstatistikken i SSB, nærmere bestemt spesialkjøringer laget for UD. Tilsvarende tall er brukt for 1996. De relevante størrelsene får da følgende verdier i 1996: $X_{UQ} = 42,3$ prosent og $X_{FQ} = 57,7$ prosent. Melchior's tall var henholdsvis: 41,6 prosent og 58,4 prosent. Importandelen til u-land og Øst-Europa har altså økt svakt fra 1993 til 1996. I tillegg brukes Melchior's anslag på σ , se Melchior (1994) og også anslaget hans på de to importandelene til U og F i det hypotetiske tilfellet uten kvoter. Anslaget på importandelen til U er i hovedsak basert på den faktisk observerte andelen til U når det gjelder liberaliserte klesvarer i 1993. Anslaget på den ekvivalente tollsatsen i 1996 blir da på 36,3 prosent mot Melchior's anslag på 38 prosent.

For å undersøke hvor følsomt 1996-anslaget på den ekvivalente tollsatsen er for ulike operasjonaliseringer av X_U , har vi foretatt tre alternative beregninger.

Vevde bukser er ikke lenger underlagt kvoter i 1998. Ved å regne ut importandelen til U når det gjelder vevede bukser i 1. kvartal 1996 og sammenlikne denne med den tilsvarende andelen i 1. kvartal 1998, finner vi følgende andeler: hhv. 41,4 prosent og 47,8 prosent. Dette betyr at andelen har økt med 15,5 prosent. Det antas så at importandelen til både vevede jakker og bukser vil øke med 15,5 prosent ved en fullstendig liberalisering. Det er da også implisitt forutsatt at økningen i importandelen til bukser fra 1. kvartal 1996 til 1. kvartal 1998 kun skyldes liberaliseringen av buksekvoten (og altså ikke skyldes økt etterspørsel i Norge etter vevede bukser fra U, økt produksjonskapasitet for vevede bukser i U eller lavere tollsats (tollsatsen er imidlertid faktisk redusert fra 22,7 prosent i 1996 til 20,5 prosent i 1998)). I tillegg antas at tallene for 1. kvartal er representative for hele året. Anslaget på X_U blir da: 48,9 prosent. Dette betyr videre en ekvivalent tollsats på 9,3 prosent.

Importen til de landene som har bindene kvoter når det gjelder vevede jakker, utgjør i 1996 37,4 prosent av den totale importen av vevede jakker, mens det tilsvarende tallet for vevede bukser er 23,9 prosent. Dette trekker i retning av at anslaget på X_U kan være for lavt siden en større andel av importen av vevede jakker er under bindende kvote enn tilfellet er for vevede bukser.

Det andre alternative anslaget på X_U er foretatt på følgende måte: Når det gjelder vevede jakker, er det 6 land som har bindende kvoter: Tsjekia, Polen, Hong Kong, Kina, Sør-Korea og Vietnam. Importandelen for vevede jakker til disse landene er 37,4 prosent i 1996 (altså importen av vevede jakker fra de 6 landene i forhold til den totale importen av vevede jakker). En tilsvarende andel for en liberalisert kleskategori som antas å "likne" på vevede jakker, nærmere bestemt vevede skjorter for herrer eller gutter, er så regnet ut. Denne importandelen er på 59 prosent i 1996. Det antas så at importandelen for vevede jakker for de 6 landene også ville vært på 59 prosent i det hypotetiske tilfellet uten kvoter. (Tollsatsen på vevede jakker er imidlertid på 22,7 prosent, mens tollsatsen på vevede skjorter er på 18,4 prosent. Dette trekker i retning av at en hypotetisk importandel for vevede jakker for de 6 landene i 1996 på 59 prosent overvurderer den "sanne" hypotetiske andelen noe.) Det kan dermed regnes ut et hypotetisk importnivå for vevede jakker fra de 6 landene: hypotetisk importnivå for de 6 landene/total import av vevede jakker i 1996=0,59. Det er da forutsatt at den totale importen av vevede jakker i 1996 ikke ville vært annerledes i det hypotetiske tilfellet uten kvoter enn det den faktisk er i 1996 (en fjerning av jakkekvoten i 1996 ville altså bare ført til en omfordeling av importen fra F til U). Et tilsvarende regne-

stykke for vevede bukser er så foretatt. Her er det kun bindende kvoter for Hong Kong, Kina og Macao. Importandelen for vevede bukser fra disse 3 landene er på 23,9 prosent i 1996. Det er her valgt å sammenlikne med den kvotefri kategorien vevede skjørt og bukseskjørt. Denne importandelen er på 30,2 prosent i 1996. Det antas så at importandelen for vevede bukser for de 3 landene også ville vært på 30,2 prosent i det hypotetiske tilfellet uten kvoter (både tollsatsen på vevede bukser og på vevede skjørt og bukseskjørt er på 22,7 prosent), og det regnes videre ut et hypotetisk importnivå på samme måte som for vevede jakker. Til slutt regnes den nye X_U ut: (hypotetisk importnivå av vevede jakker fra de 6 landene med bindende kvoter + det faktiske importnivået av vevede jakker fra resten av U + hypotetisk importnivå av vevede bukser fra de 3 landene med bindende kvoter + det faktiske importnivået av vevede bukser fra resten av U)/den totale faktiske importen av vevede jakker og bukser = 52,2 prosent. Dette fører til en ekvivalent tollsats på 14,2 prosent.

Det tredje alternative anslaget på X_U er kommet fram ved å regne ut importandelen til u-land og land fra Øst-Europa i 1996 når det gjelder liberaliserte klær (nærmere bestemt ses det på kategoriene: "knitted shirts and blouses", "knitted under garments", "shirts of woven material, men's and boy's wear", "knitted jackets, jumpers, sweaters, cardigans, pullovers" og "blouses of woven material"). Denne importandelen er på 69,4 prosent. Hvis en antar at importandelen til u-land og Øst-Europa i 1996 i det hypotetiske tilfellet uten kvoter vil komme opp på det samme nivået, betyr dette en ekvivalent tollsats på 45,7 prosent.

Ulike operasjonaliseringer av X_U gir altså meget ulike anslag på den ekvivalente tollsatsen. Når vi bruker anslaget på X_U fra Melchior (1994), resulterer dette i en ekvivalent tollsats på 36,3 prosent. Det første alternative anslaget på X_U fører til en ekvivalent tollsats på 9,3 prosent, det andre alternative anslaget på X_U fører til en ekvivalent tollsats på 14,2 prosent, og det tredje alternative anslaget på X_U fører til en ekvivalent tollsats på 45,7 prosent. Det er vanskelig å vurdere hvilket anslag for X_U som er det mest riktige, eller, for å si det på en annen måte, hvilken ekvivalent tollsats som er mest riktig. Det første estimatet på X_U (fra Melchior (1994)), og dermed på tollekvaliteten, anses å være noe høyt siden de liberaliserte varene inneholder noen varer der u-landenes andel tradisjonelt har vært meget høy. Den samme innvendingen gjelder for det fjerde estimatet (hvor importandelen til u-land og land fra Øst-Europa når det gjelder liberaliserte klesvarer er oppdatert til 1996). Det andre estimatet (sammenlikner importandelen til vevede bukser i 1. kvartal 1996 og 1. kvartal 1998) vurderes å være noe lavt siden det sannsynligvis er tregheter i systemet; en ser ikke den fulle effekten av liberaliseringen på importandelen allerede i 1. kvartal 1998. I

tillegg er, som nevnt tidligere, en større andel av importen av vevede jakker under bindende kvote enn tilfellet er for vevede bukser, noe som også trekker i retning av en for lav tollekvalivalent. Det er også usikkerhet knyttet til det tredje estimatet (jakke- og bukse-"liknende"). En årsak til dette er at det kun regnes ut et importkvantum i det hypotetiske tilfellet uten kvoter for de landene som i utgangspunktet har bindende kvote. For resten av landene brukes det faktisk observerte importerte kvantum. Hvor mange og hvilke land som har bindende kvote i utgangspunktet, blir dermed av stor betydning for anslaget på X_U (hvis en f.eks. mener få og små (i betydningen at de ikke eksporterer så mye klær til Norge) land har bindende kvoter under kvoteregimet, vil X_U ikke bli så forskjellig fra X_{UQ}). Tallene for kvoteutnyttelse er usikre, og det er også usikkerhet når det gjelder å definere hva som utgjør en bindende kvote. I tillegg vil det å velge ut en "jakke-liknende" liberalisert vare og en "bukse-liknende" liberalisert vare være mer usikkert enn å se på hele kategorien liberaliserte klesvarer.

Vi har valgt å bruke en tollekvalivalent på ca. 26 prosent som er det uveide gjennomsnittet av de 4 anslagene for tollekvalivalent. En kunne alternativt tatt gjennomsnittet av X_U -ene og så puttet dette inn i formelen for tollekvalivalenten. Den ekvivalente tollsatsen blir da 25 prosent. (Gitt tollekvalivalenten på 26,4 prosent, impliserer dette en X_U på ca. 59,7 prosent.) Når det gjelder å vurdere anslaget på ca. 26 prosent mot Melchiors anslag på 38 prosent, er det flere momenter som er relevante for sammenlikningen: a) For gitt etterspørsel og gitt tilbudspris på importen fra U, vil en økning i kvotestørrelsen føre til redusert tollekvalivalent. b) For gitt kvotestørrelse og gitt tilbudspris på importen fra U vil en økning i etterspørselen etter kvotevarer fra U føre til økt tollekvalivalent. c) For gitt etterspørsel og gitt kvotestørrelse vil lavere tilbudspris på importen fra U føre til en høyere tollekvalivalent. Tall fra UD viser kvotestørrelse og kvoteutnyttelse i 1993 og 1996. Når disse tallene sammenliknes, virker det som kvoteregimet er blitt noe mer liberalt.

Tollekvalivalenten på ca. 26 prosent er til slutt veid ned med U_s andel av den totale importen av de ulike varegruppene og videre er dette veid ned med kvotevarenes andel av de ulike 6-siffrvarene til nasjonalregnskapet (altså nasjonalregnskapets mest disaggregerte nivå for vareklassifisering). Når det gjelder sengelinnen og fiskenett, er anslaget for tollekvalivalenten for vevede bukser og jakker benyttet. Det er gjort på denne måten i Fæhn et al. (1996).

Til slutt er hhv. det laveste (9,3 prosent) og det høyeste (45,7 prosent) estimatet på tollekvalivalenten benyttet for å se hvilke utslag dette gir for tollekvalivalenten og den totale ekvivalente tollsatsen (TET) for hele tekstil- og bekledningsvaren. Tabellen viser også hva tollekvalivalenten og den totale ekvivalente

tollsatsen for hele tekstil- og bekledningsvaren blir for den valgte tollekvivalenten.

estimat for tollekvivalenten	tollekvivalent for den aggregerte varen	total ekvivalent tollsats for den aggregerte varen
9,3%	0,37%	3,17%
26,4%	1,03%	3,85%
45,7%	1,75%	4,58%

I 1994 var TET for hele sektor 18 på 4 prosent. En skulle kanskje ventet en større forskjell mellom TET i 1996 og 1994 på bakgrunn av reduksjonen i tollekvivalent fra 38 prosent til 26,4 prosent. Noe av forklaringen på dette kan imidlertid være endringen i vekter.

Vedlegg B

Jordbruket i ERA

I dette vedlegget fokuseres det spesielt på jordbruket i ERA. Først gis det en mer detaljert fremstilling av hva som er lagt til grunn for beregningene. Så begrunnes avvikene fra forrige ERA beregning. Budsjettnemda for jordbruket beregner hvert år såkalte "producer subsidy equivalents" (PSE) for landbruket. Her er norske produsentpriser og internasjonale referansepriser samlet inn, noe vi i stor grad har benyttet oss av i ERA-beregningene. Også budsjettstøtten er beregnet i PSE-materialet, men på dette området har vi basert oss på nasjonalregnskapet. Parallelt med begrunnelsen for ERA-avvikene begrunnes også avvikene til PSE-beregningene.

Om kildene bør det nevnes at PSE-datamaterialet som ble brukt i ERA-beregningene for 1994 i ettertid har blitt til dels betydelig endret. Dette har bl.a. ført til at "PSE-varer unntatt melk" i tabell 6 og dermed punkt "A.Skjermingsstøtten" i tabell B3 er vel 1,1 mrd. kr. lavere enn ved beregningstidspunktet for ERA-94. Avvikene mellom subsidier/avgifter (budsjettstøtte) i PSE og ERA er bl.a. forårsaket av forskjellig informasjonsgrunnlag. I PSE er det tatt utgangspunkt i foreløpige poster, som er fordelt utifra hva næringen faktisk mottar. I ERA, dvs. nasjonalregnskapet, er det tatt utgangspunkt i faktiske statsregnskapsposter, som ikke alltid er blitt korrigert for administrasjonskostnader o.l. Dette er mer utførlig beskrevet under de respektive avsnitt.

A. Hovedtall

Følgende hovedtall ligger til grunn for utredningen i del B:

Tabell B1. Dekomponering av total ERA i mill. kr

Totalberegning	ERA	Beløp			Effektiv støtte
		Nærings-skatte	Produ-sent-pris	Pris på vare-innsats	
1994	96,6	11 024	9 511	2 339	18 212
1996	77,9	10 510	6 124	1 630	15 011

Det presiseres at det kun er totalberegningen som forklares. Dette gjøres ved å dekomponere skjermingsstøtten, budsjettstøtten og støtte via kraftpriser hver for seg. Bidraget fra støttekomponentene til total ERA i millioner kroner er fordelt slik

Tabell B2: Ulike typer næringsstøtte, mill. kr

Totalberegning	ERA	Skjermingsstøtte	Budsjettstøtte	Kraftprisdiskr.
1994	18 212	7 646	10 618	-51
1996	15 011	4 866	10 218	-49

Under følger beregningsresultatene fra PSE-databasen (Dette er foreløpige tall hentet fra NILF, og avviker noe fra de endelige tall i Jordbrukets totalregnskap 1996). Grovt sett kan skjermingsstøtten i tabell B2 sammenliknes med differansen mellom skjermingsstøtte og fôravgifter i tabell B3, mens budsjettstøtten i tabell B2 kan sammenliknes med summen av B.-E. i tabell B3. Forskjellene blir nærmere gjort rede for under de respektive avsnitt.

Tabell B3. Støttekomponenter og størrelse i mill. kr

	PSE-94	PSE-96
Y. Tilpasset produksjonsverdi	23 055	22 735
A. Skjermingsstøtte	8 388	7 248
B. Oms.avgift	-324	-218
C. Direkte tilskudd	9 716	9 068
D. Kostn.red. tilskudd	146	161
E. Generelle tjenester	962	892
Brutto PSE	18 887	17 150
F. Fôravgifter	-1 887	-971
X. Netto PSE	17 000	16 179
Herav netto skjerming (A-F)	6 801	6 277
PSE% (X/Y)	73,7	71,2

B. Resultater

Støtte via kraftpriser blir her neglisjert, da dette er relativt ubetydelig for jordbruket.

Skjermingsstøtten

Den effektive skjermingsstøtten til jordbruket (fra tabell B2) forklares ved bidrag fra direkte støtte via produsentpriser og indirekte negativ støtte via priser på vareinnsats. I ERA er disse beregnet til

Tabell B4. Direkte og indirekte støtte i ERA, mill. kr

	ERA-94	ERA-96
Direkte	9 511	6 124
Indirekte	-1 890	-1 272
Effektiv skjermingsstøtte	7 646	4 866

Det er først og fremst den direkte skjermingsstøtte som har endret seg i 1996, både i forhold til ERA-94 og PSE-tall.

Direkte skjermingsstøtte

Den direkte støtte er beregnet på følgende måte:

Tabell B5. Direkte skjermingsstøtte

	ERA-94	ERA-96
A. Br.prod.verdi i ERA	25 401	24 329
B. Total ekvivalent tollsats TET	0,60	0,34
C. Normert vm-pris: $1/(1+TET)$	0,63	0,75
D. Br.prod.verdi til vm-priser $A * C$	15 885	18 205
E. Direkte skjermingsstøtte A-D	9 516	6 124

Den direkte skjermingsstøtten kan dekomponeres etter varegrupper, gruppert etter hvor vi har hentet tallene fra. (Igjen, PSE-tallene er hentet direkte fra NILF og avviker noe fra Jordbrukets totalregnskap):

Tabell B6. Direkte skjermingsstøtte, dekomponert etter varegruppe

Direkte skjermingsstøtte	PSE-94	PSE-96	ERA-94	ERA-96
PSE-varer unntatt melk	5 014	4 251	6 271	4 270
Melk	3 374	2 997	1 319	702
Sum PSE	8 388	7 248	7 590	4 972
Andre varer hvor vi har brukt PSE-tall som proxy			491	492
Nersten/Erdal-tall i 1996, indekserte tall i 1994			1 436	660
Total direkte skjermingsstøtte	8 388	7 248	9 517	6 124

PSE-varer unntatt melk:

Da ERA-94 ble beregnet, tok vi utgangspunkt i foreløpige PSE-tall hvor skjermingsstøtten den gang ble beregnet til 6110 mill. Dette har senere blitt nedjustert med 1096 mill. til 5014 mill. Tas det også hensyn til redusert PSE-støtte fra 1994 til 1996 på 763 mill., forklarer dette 1859 mill. av nedgangen fra ERA-94 til ERA-96.

Melk:

For melk tok vi for 1994 utgangspunkt i referansepris fra Danmark, og norsk produsentpris tillagt en del prisstøtte. Det samme er gjort for 1996, bortsett fra at prisstøtten nå er omdefinert til budsjettstøtte. I PSE-beregningene er det avledet en pris fra tørrmelkprisen levert fra New Zealand. For sammenlikninger mellom OECD-land kan dette være hensiktsmessig, men ved beregning av skjermingsstøtten for Norge isolert sett finner vi dette lite hensiktsmessig siden tørrmelk og produksjonsmelk neppe kan sies å være perfekte substitutter. Følgelig mener vi at for vårt formål er skjermingsstøtten på melk beregnet i ERA et bedre mål enn PSE sitt. Hovedårsaken til at skjermingsstøtten på melk i ERA har blitt redusert fra 1994 til 1996 er at prisstøtten har blitt fjernet.

For andre varer hvor vi har benyttet priser fra PSE-materialet som tilnærming, er det marginale endringer fra ERA-94 til ERA-96.

Andre konkurranseutsatte jordbruksvarer:

For de varer der vi hovedsakelig har benyttet prisdata fra Nersten/Erdal for 1996 og indeksert opp fra 1991 til 1994, er nedgangen i den direkte skjermingsstøtte målt til 776 mill. Vi har stor tiltro til 1996-tallene.

På grunnlag av det ovenstående mener vi derfor at det direkte skjermingsanslaget er godt begrunnet i forhold til både PSE og tidligere ERA-beregning. Oppsummert forklares 3251 av nedgangen i ERA på 3393 mill., og det er nærliggende å anta at diskrepansen på 142 mill. kommer av forskjeller i volum ved beregning av gjennomsnittlig TET.

Indirekte skjermingsstøtte

Den indirekte skjermingsstøtten er negativ fordi handelsregimet generelt impliserer høyere innsatsvarekostnader. Av de varer som brukes, er det kun leveranser fra sektoren *produksjon av andre konsumvarer* og egenleveranser som er av betydning²⁰.

Tabell B7

Indirekte skjermingsstøtte	ERA-94	ERA-96
Jordbruk	-251	-183
Andre konsumvarer	-1 536	-1 032
Andre varer	-103	-57
Total indirekte skjerming	-1 890	-1 272

Spesielt er reduksjonen i indirekte skjerming begrunnet med at den direkte skjermingen (TET) av andre konsumvarer har blitt redusert fra 39,6 i 1994 til 29,2 i 1996 (men også volumeffekter bidrar her).

Angående tolkninger av dette, bør følgende bemerkes. For det første, det er ikke slik at den indirekte skjermingsstøtten uten videre kan sammenliknes med foravgifter i PSE-beregningene. En fornuftig sammenlikning gjelder kun i den grad foravgiftene gjenspeiles i TET for *andre konsumvarer*. For det andre vil aggregeringsproblematikken være til stede: Av *andre konsumvarer* bruker jordbruket hovedsakelig kraftfôr.

Subsidier og avgifter

I ERA-beregningene har vi tatt utgangspunkt i de subsidier og avgifter vi mener har betydning for næringsenes faktoravlønningsevne. Netto direkte støtte utgjøres av nasjonalregnskapets næringsubsidier minus næringskatter. Den indirekte støtten dekker nettoproduktsubsidier til jordbrukets innsatsvarer, samt prisreduksjoner på varer fra naturlig skjermede næringer som følge av at subsidier og avgifter til disse næringer veltes over i prisene.

Tabell B8. Støtte via subsidier og avgifter, i mill. kr

	ERA-94	ERA-96
Subsidier	11 588	10 958
Skatter	487	440
Netto direkte støtte, tilnærm.	11 024	10 510
Indirekte støtte	-402	-300
Effektiv skjerming	10 618	10 218

Den indirekte støtte er så liten at den ikke kommenteres nærmere. Videre sammenliknes kun de direkte subsidier og avgifter i ERA med de tilsvarende i PSE-beregningene.

²⁰ Grunnen til at egenleveransene ikke er større, er at en stor del av produksjonsverdien til jordbruket er definert som *netto* produksjonsverdi.

Netto direkte subsidier/tilskudd

Netto tilskudd/subsidier i PSE-beregningene utgjøres av punkt B, C, D og E i tabell 3. Til sammen utgjør dette 10499 millioner i 1994 og 9903 i 1996.

Detaljert fremstilling fordelt på kapitler i statsregnskapet samt noen andre poster:

Tabell B9

	ERA-94	ERA-96	PSE-94	PSE-96
1150.50			275	185
1150.70	127	140	92	51
1150.73	1 588	1 944	2 007	1 747
1150.74	7 198	6 329	6 417	5 962
1150.76			0	142
1150.77	0	315	149	127
1150.78	1 380	1 280	1 229	1 265
Sum tilskudd over jordbruksavtalen:	10 293	10 007	10 169	9 478
Rentestøtte	184	103	92	83
Andre subsidier	1 111	849	686	712
Sum andre tilskudd	1 295	952	832	795
Miljøavgifter	192	193	178	152
Omsetn.avgift	234	228	324	218
Motorvognavgifter	61	19		
Sum avgifter	487	440	502	370
Netto subsidier.	11 101	10 518	10 499	9 903

(Netto subsidier for PSE er summen av B.-E. i tabell 3)

Noen forskjeller i beregning av direkte tilskudd bør kommenteres. For det første er PSE-tallene basert på foreløpige statsregnskapsposter for 1996, mens det i ERA er tatt utgangspunkt i nasjonalregnskapet basert på det endelige statsregnskap for 1996. For det andre er det i PSE-materialet tatt utgangspunkt i hva jordbruket har mottatt av subsidier, mens postene i sin helhet er tatt med i ERA. Dette er gjort fordi vi ikke har hatt detaljinformasjon, slik at beløpene i ERA er systematisk overvurdert i forhold til faktisk mottatte subsidier til jordbruket. For det tredje ble direkte tilskudd i ERA-94 på 379 millioner tilskrevet skjermingsstøtten. For det fjerde er tilskuddene til ull tatt med i ERA, mens de ikke er inkludert i PSE. Disse er allikevel beregnet av OECD, i 1994 til 528 mill. og i 1996 til 440. De tilsvarende beløp i ERA ligger sannsynligvis over dette, og sammen med tredje punkt forklarer dette dermed en stor del av avviket mellom direkte tilskudd i PSE og ERA.

Total ERA

Tabellen under oppsummerer hvor de forklarte avvikene mellom hhv. ERA-96 og ERA-94 (i kolonnen ERA-94) og ERA-96 og PSE-96 (i kolonnen PSE-96) oppstår, og residualbestemmer de uforklarte avvikene. Uforklarte avvik relateres i utgangspunktet til forskjeller i volumtall mellom ERA og PSE, samt aggregeringsskjevheter som oppstår ved bruk av ERA-modellen.

	ERA-94	PSE-96
Total støtte	18 212	16 179
Skjermingsstøtte	Direkte -3 251	-1 143
	Indirekte 618	-301
Budsjettstøtte	Direkte -583	615
	Indirekte 102	-300
Kraftpriser	2	-49
Forklart støtte	15 100	15 001
Beregnet støtte i ERA-96	15 011	15 011
Uforklart	89	-10

Vedlegg C

Fjernede produktskatter i ERA-beregningene

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Avgift på motorvogner mm., engangsavgift	5536	71	10	89,4
Avgift på motorvogner mm., engangsavgift	5536	71	20	8 855,8
Avgift på motorvogner mm., bensin	5536	76	0	10 153,6
Avgift på båter mm.	5537	71	10	20,0
Avgift på båter mm.	5537	71	20	20,0
Avgift på båter mm.	5537	71	30	26,7
Avgift på el.kraft, forbruksavgift	5541	70	0	2 887,0
Avgift på min.olje mm., mineralolje	5542	70	0	1 671,0
Avgift på min.olje mm., smøreolje	5542	71	0	62,3
Avgift på kull og koks	5544	70	10	10,3
Avgift på kull og koks	5544	70	20	0,3
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	10	7,1
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	20	7,1
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	30	7,1
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	40	449,6
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	50	7,1
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	60	7,1
Sjokolade og sukkeravgift	5555	70	70	228,4
Avgift på sukker	5557	70	10	1,9
Avgift på sukker	5557	70	20	3,7
Avgift på sukker	5557	70	30	180,8
Prisreguleringsavgift	5970	72	0	208,8
Sum				24 905,1

Vedlegg D

Fjernede næringsubsidier i ERA-beregningene

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Jordbruk				
Katastrofefondet for planteprod., fin.dep.fond	111			95,2
Fond for råvareprisutjevning, fin.dep.fond	283			37,4
Landbrukets utviklingsfond, fin.dep.fond	340			513,6
Utv. og invest.fond for reindriften, fin.dep.fond	459			8,8
Tiltaksfond for småfe og fjørfe, fin.dep.fond	481			50,7
Samisk utviklingsfond, fin.dep.fond	482			3,2
Landbruksadm., særlige tiltak til kvinner i landbruket	1100	71	0	0,9
Reindriftsforvaltningen	1103	70	0	0,6
Dyrehelsetilsynet	1107	73	0	0,9
Dyrehelsetilsynet	1107	73	200	17,0
Dyrehelsetilsynet	1107	73	300	0,5
Dyrehelsetilsynet	1107	73	400	0,1
Dyrehelsetilsynet	1107	73	700	0,0
Statens Landbrukstilsyn	1110	71	0	1,7
Statens Landbrukstilsyn	1110	73	100	1,7
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	73	0	1,7
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	77	110	8,2
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	77	200	0,2
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	77	300	1,4
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	78	100	0,3
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	78	600	1,7
Miljø- og næringstiltak i landbruket	1140	78	700	0,3
Naturskade og sikringstiltak, tilskudd	1148	70	100	1,6
Jordbruksavt., markedsreg., avsetn.tiltak	1150	70	100	4,9
Jordbruksavt., markedsreg., avsetn.tiltak	1150	70	110	75,7
Jordbruksavt., markedsreg., tilsk. til råvareprisordn.	1150	70	200	45,6
Jordbruksavt., markedsreg., kontr.prod. av egg	1150	70	400	13,5
Jordbruksavtalen, pristilskudd på ull	1150	73	100	170,0
Jordbruksavtalen, pristilskudd på melk	1150	73	310	430,5
Jordbruksavtalen, pristilskudd på melk	1150	73	320	346,1
Jordbruksavtalen, pristilskudd på kjøtt	1150	73	510	504,6
Jordbruksavtalen, pristilskudd på kjøtt	1150	73	520	410,3
Jordbruksavtalen, frakttilskudd	1150	73	800	82,4
Jordbruksavtalen, direkte tilskudd mm.	1150	74	100	1 482,4
Jordbruksavtalen, direkte tilskudd mm.	1150	74	400	1 597,9
Jordbruksavtalen, direkte tilskudd mm.	1150	74	700	3 237,9
Jordbruksavtalen, direkte tilskudd mm.	1150	74	800	10,5
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	100	70,2
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	200	3,4
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	300	53,3
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	400	24,3
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	500	61,2
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	600	24,2
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	700	8,1
Jordbruksavtalen, utviklingstiltak	1150	77	800	70,0
Jordbruksavtalen, velferdsordninger	1150	78	100	1 080,0

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Jordbruksavtalen, velferdsordninger	1150	78	200	110,8
Jordbruksavtalen, velferdsordninger	1150	78	500	88,7
Reindrifftsavtalen	1151	74	0	1,9
Reindrifftsavtalen	1151	77	0	2,0
Reindrifftsavtalen	1151	80	0	0,2
Reindrifftsavtalen	1151	80	200	18,2
Reindrifftsavtalen	1151	80	300	10,0
Reindrifftsavtalen	1151	80	800	5,6
Reindrifftsavtalen	1151	80	900	1,4
Reindrifftsavtalen	1151	82	0	4,0
Statens landbruksbank, driftsutgifter	2411	1	100	24,8
Statens landbruksbank, driftsutgifter	2411	1	500	1,0
Statens landbruksbank, driftsutgifter	2411	1	800	3,8
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	100	2,7
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	200	1,1
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	300	3,4
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	400	4,9
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	700	1,0
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	800	0,5
Statens landbruksbank, varer og tjenester	2411	11	900	3,2
Statens landbruksbank, komp.utv. om inter. forhold	2411	70	0	4,7
Statens landbruksbank, rentestøtte	2411	71	0	102,6
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	28,3
Kraftforfondet	2972	70	0	1,6
Jordbruksavtalen	4150	73	0	-4,6
Statens landbruksbank	5311	1	0	-10,0
Statens landbruksbank	5311	2	0	-5,8
Statens landbruksbank	5311	3	0	-3,0
				10 957,7

Skogbruk

Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,0
Findefond	390			15,5
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	71	0	96,3
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	71	100	4,0
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	71	700	6,9
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	0	1,9
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	100	3,0
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	200	4,9
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	300	2,0
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	400	5,0
Miljø- og næringstiltak i skogbruket	1142	76	500	0,4
Naturskade og sikring	1148	70	200	0,3
Statskog SF-forvaltningsdrift	1161	70	0	17,2
Skogtiltaksfond	2923	70	145	2,2
Utviklingsfond for skogbruket	2924	70	145	3,5
Avsl.Direkt. for statens skoger, salg av eiendom	4160	40	0	-2,4
Forskningstilskudd				1,4
				162,1

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Fiske og fangst				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			3,4
Fiskeriavtalen	1040	70	30	56,7
Div. fiskeriformål, sosiale tiltak	1050	71	0	3,1
Div. fiskeriformål, erstatninger	1050	74	0	1,3
Utv.tilt. fiskerinær. i Finmark. Kap.overf.	1050	78	0	4,0
Tilsk. fiskerihavneanlegg. Kap.overf.	1064	60	100	18,5
Direktoratet for naturforvaltning	1427	70	0	21,0
Direktoratet for naturforvaltning	1427	70	100	2,0
Direktoratet for naturforvaltning	1427	70	200	0,3
Statens Fiskarbank	2414	1	100	8,8
Statens Fiskarbank	2414	1	500	0,8
Statens Fiskarbank	2414	1	800	1,4
Statens Fiskarbank	2414	11	100	0,4
Statens Fiskarbank	2414	11	200	0,2
Statens Fiskarbank	2414	11	300	1,6
Statens Fiskarbank	2414	11	400	2,4
Statens Fiskarbank	2414	11	500	0,1
Statens Fiskarbank	2414	11	600	0,7
Statens Fiskarbank	2414	11	900	1,9
Statens Fiskarbank	2414	70	0	17,7
Statens Fiskarbank	2414	73	0	10,0
Statens Fiskarbank	2414	74	0	20,8
SND	2420	73	1	0,1
Garantikasse for fiskere	2896	74	0	3,3
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	3,0
Norges Eksportråd	2966	70	5	4,0
Prisreguleringsfondet for sild	2970	70	0	6,5
Prisreguleringsfondet for sild	2970	72	0	25,5
Prisreguleringsfondet for sild	2970	73	0	2,3
Prisreguleringsfondet for sild	2970	74	0	11,0
Prisreguleringsfondet for sild	2970	76	0	123,9
				12,7
				385,9
Oppdrett av fisk				
Findefond	202			16,5
SND	2420	73	2	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	3,0
Forskningstilskudd				2,8
				22,4
Andre konsumvarer				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Utv. og inv.fond for reindrift. Fin.dep.fond	459			0,1

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			3,4
Konkurr.strat. for norsk mat	1140	78	30	-0,9
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	6	0,1
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	7	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	81,8
Forskningstilskudd				16,9
				167,7
Tekstil og bekledning				
Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	11,9
Forskningstilskudd				1,4
				21,6
Foredling av fiskeprodukter				
Fin.dep.fond	201			83,9
Fin.dep.fond	202			24,8
Div. fiskeriformål, kvinnerettete tiltak	1050	73	0	18,9
Konk.strat. for norsk mat	1140	78	20	-0,9
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	4	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	13,9
Norges Eksportråd	2966	70	10	16,1
				156,8
Foredling av kjøtt og meieriprodukter				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			59,8
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Omst.tilskudd til Sør-Varanger, kap.overf.	945	71	5	0,3
Konkurr.strat. for norsk mat	1140	78	0	-1,1
Kostnadssenkende og direkte tilskudd	1151	80	100	2,1
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	20	14,4
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	3	0,2
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	5	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	228,2
Norges Eksportråd	2966	70	15	4,0
				332,8
Produksjon av trevarer				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,2
Drevsjø Trelast A/S, tilskudd	1162	80	0	5,7
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	8	0,1
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	9	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	9,3
Norges Eksportråd	2966	70	25	9,1
Forskningstilskudd				3,1
				77,2

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Kjemiske og mineralske produkter				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Fin.dep.fond	203			32,8
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,0
Bergvesenet, tilsk. til prospektering	933	70	0	1,3
Omstillingstiltak i Sør-Varanger	945	71	9	0,8
A/S Sydvaranger, tilskudd	950	70	0	25,0
Store Norske, tilskudd	951	70	10	103,2
Store Norske, tilskudd. Kap.overf.	951	70	20	30,8
Svalbard Samfunndrift A/S, tilskudd	952	70	0	63,5
Svalbard, Næringsutvikling A/S, tilskudd	952	71	0	4,2
Kings Bay kullcompani A/S, tilskudd	953	70	0	16,0
Sulitjellma Bergverk A/S, tilskudd	954	70	0	2,1
Sulitjellma Bergverk A/S, tilsk. avskr. lån. Kap.overf.	954	71	0	7,5
Norsk Koksverk A/S, tilskudd	955	70	0	0,4
Avfallsminering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	50	1,0
Avfallsminering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	60	1,0
Avfallsminering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	80	2,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	32,9
Norges Eksportråd	2966	70	30	4,0
Norges Eksportråd	2966	70	50	9,1
Forskningstilskudd				21,4
				392,1
Grafisk produksjon				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Nasj. læremiddelsenter, tilsk. til lærebøker	244	70	100	46,6
Nasj. læremiddelsenter, tilsk. til lærebøker	244	70	300	3,5
Nasj. læremiddelsenter, tilsk. til utv.arbeid	244	70	500	0,5
Andre tilt. i utd., tilsk. til fotokopiering	249	71	0	20,2
Lærebøker, tilsk. til utgivelser	281	70	100	0,1
Lærebøker, tilsk. til utgivelser	281	70	200	0,0
Lærebøker, tilsk. til utgivelser	281	70	300	0,0
Lærebøker, tilsk. til utgivelser	281	70	400	5,7
Pressestøtte, prod.tilskudd	335	71	100	200,3
Pressestøtte, pressekontorer	335	72	100	10,1
Pressestøtte, samiske aviser	335	75	100	6,1
Pressestøtte, ymse publ.	335	76	100	33,9
Pressestøtte, distr.tilsk. Nord-Norge	335	77	100	1,4
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,5
Samisk kulturfond. Fin.dep.fond	483			0,2
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	12	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	8,3
Forskningstilskudd				5,4
				367,7

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Treforedlingsprodukter				
Fin.dep.fond	202			24,8
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	30	4,5
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	10	0,1
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	11	0,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	0,7
Forskningstilskudd				1,8
				32,0
Kjemiske råvarer				
Fin.dep.fond	202			16,5
Fin.dep.fond	202			8,3
Fin.dep.fond	202			16,5
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	40	3,0
				44,3
Raffinering av jordolje				
Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	1,4
				17,9
Produksjon av metaller				
Fin.dep.fond	202			8,3
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	70	6,0
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	90	12,5
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	3,3
Forskningstilskudd				1,8
				31,9
Verkstedprodukter				
Fin.dep.fond	202			16,5
Fin.dep.fond	202			24,8
Fin.dep.fond	202			8,3
Fin.dep.fond	202			16,5
Fin.dep.fond	202			8,3
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	15	0,0
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	16	0,1
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	17	0,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	147,9
Norges Eksportråd	2966	70	35	4,0
Norges Eksportråd	2966	70	40	9,1
Forskningstilskudd				281,6
				517,1
Produksjon av skip				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Fond for regional næringsutv. i fy og ko. Fin.dep.fond	203			117,7
Omstillingiltak, Sør-Varanger	945	71	8	16,8
Skipsbygging, rentest. langtidsfinansiering	946	70	10	99,3
Skipsbygging, rentest. fiskebåter	946	72	0	12,3

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
SND, rentestøtte ved risikolån	2420	73	13	0,3
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	4,1
Norges Eksportråd	2966	70	45	9,1
Art-fin, kontraheringsordningen				977,4
				1 261,8
Produksjon av oljeplattformer mv.				
Skipsbygging, rentest. langtidsfinansiering	202			24,8
Skipsbygging, rentest. langtidsfinansiering	946	70	20	99,3
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	14	0,3
				124,4
Bygge og anleggsvirksomhet				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,3
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	4,5
Forskningstilskudd				4,8
				17,9
Bank og forsikringsvirksomhet				
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	1,7
				1,7
Utvinning av råolje				
Norges Eksportråd	2966	70	20	9,1
Forskningstilskudd				0,2
				9,3
Elektrisitetsproduksjon				
Fin.dep.fond	202			8,3
Tilsk. energifors.selskap, inv. ledn.nett. Kap.overf.	934	72	100	28,9
Tilsk. energifors.selskap, inv. ledn.nett. Kap.overf.	934	72	200	2,3
Tilsk. energifors.selskap, avskr. av lån. Kap.overf.	934	74	0	0,2
Tilsk. Statnett, dekn. av underskudd. Kap.overf.	960	70	0	393,1
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	0,5
Norges Eksportråd	2966	70	55	4,0
Forskningstilskudd				1,3
				430,3
Landtransport mv.				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,3
NSB Gardemobanen AS	1352	70	0	250,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	0,2
				275,3
Lufttransport mv.				
Fin.dep.fond	202			8,3
Flytransport, tilsk. innenlandske flyruter	1310	70	0	278,7

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	16,6
				303,6
Innenriks sjøfart				
Sjøfartsdir. og skipskontr., tilsk. til NOX	130	72	100	0,2
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	1,3
Forskningstilskudd				0,1
				1,6
Jernbanetransport og sporveier				
NSB Trafikkdelen, tilskudd	1353	70	0	290,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	0,2
				290,2
Post og telekommunikasjon				
Omstillingstilskudd til Rana	945	72	20	0,2
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	0,3
Forskningstilskudd				4,1
				4,6
Varehandel				
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for reg. næringsutv. i fy. og ko. Fin.dep.fond.	203			8,3
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,2
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,1
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			3,6
Samisk kulturfond. Fin.dep.fond	483			0,0
Tilskudd til apotek	751	70	0	5,9
Tilskudd til apotek, fraktrefusjon	751	72	0	35,4
Tilskudd til apotek, reg. legemiddelsentra	751	74	0	4,0
Omstillingstiltak, dagligv. utkant	945	70	0	6,3
Omstillingstiltak, dagligv. utkant	945	70	100	0,4
Omstillingstiltak, dagligv. utkant	945	70	200	0,3
Jordbruksavtalen, fondsavsetninger	1150	50	200	20,0
Biloppsamling, driftstilskudd	1449	80	0	30,5
Statens kornforretning, tilskudd	2472	70	0	13,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	9,0
Omsetningsrådet	2973	70	0	17,1
Omsetningsrådet	2973	71	0	175,0
Omsetningsrådet	2973	72	0	6,3
Omsetningsrådet	2973	73	0	13,8
Omsetningsrådet	2973	74	0	66,3
Forskningstilskudd				13,8
				437,6
Annen privat tjenesteproduksjon				
Eksportfremmende tiltak, tilskudd	121	70	120	8,2
Eksportfremmende tiltak, tilskudd	121	70	200	8,5
Fin.dep.fond; Fond for regional næringsutvikling	201			41,1
Fin.dep.fond; Fond for regional næringsutvikling	201			3,3

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			8,3
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			24,8
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Fond for SND og fylkeskom. Fin.dep.fond	202			16,5
Utv. og inv.fond for reindrift. Fin.dep.fond	459			0,1
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,5
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,0
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			-0,1
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,4
Samisk utviklingsfond. Fin.dep.fond	482			0,5
Bedriftsveiledning, Teknologisk Institutt	911	70	100	59,0
Bedriftsveiledning, Teknologisk Institutt	911	70	200	18,5
Bedriftsveiledning, Veiledn.inst. i Nord-Norge	911	71	100	21
Bedriftsveiledning, Veiledn.inst. i Nord-Norge	911	71	200	5,1
Bedriftsveiledning, Bedriftenes Rådgivn.tjeneste	911	72	0	57,4
Bedriftsveiledning, Samarb.rådet for bedr.veil.	911	73	0	2,2
Bedriftsveiledning, Euro Info	911	76	0	4,8
Avfallsminimering og spes.avfall, tilskudd	1442	70	10	5,5
Biloppsamling, transportstøtte	1449	71	100	20,3
Biloppsamling, transportstøtte	1449	71	200	11,0
Biloppsamling, transportstøtte	1449	71	300	5,4
Biloppsamling, driftstilskudd	1449	73	0	31,0
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	18	0,3
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	19	0,2
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	20	0,1
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	21	0,1
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	22	0,1
SND, rentestøtte v. risikolån	2420	73	23	0,1
SND, tilskudd	2420	81	0	10,0
Fond for distrikts- og næringsutvikling	2932	73	0	45,5
Norges Eksportråd	2966	70	60	9,1
Forskningstilskudd				112,5
				638,6

Vedlegg E

Fjernede næringskatter i ERA-beregningene

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Jordbruk				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	1	17,8
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	1	1,1
Miljøavgifter i landbruket, kunstgjødsel	5545	70	0	171,1
Miljøavgifter i landbruket, plantevernmidler	5545	70	0	21,8
Omsetningsavgift, melk	5973	70	0	17,7
Omsetningsavgift, kjøtt/flesk	5973	71	0	126,3
Omsetningsavgift, pelsskinn	5973	72	0	7,5
Omsetningsavgift, grønnsaker	5973	73	20	15,2
Omsetningsavgift, egg/fjærkre	5973	74	0	61,7
				440,2
Skogbruk				
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	2	0,1
				0,1
Foredlet kjøtt og meierivarer				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	2	5,9
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	3	5,9
				11,8
Kjemiske og mineralske produkter				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	5	5,9
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	5	0,1
				6,0
Grafiske produkter				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	4	5,9
				5,9
Bygg og anlegg				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	7	11,8
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	8	23,7
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	6	0,7
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	7	0,7
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	8	0,1
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	9	0,3
				37,3
Bank og forsikring				
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	19	11,8
Avgift på motorvogn mm., årsavgift	5536	72	21	5,9
Dokumentavgift	5565	70	40	125,9
Dokumentavgift	5565	70	50	18,0
				161,6
Utvinning av råolje og naturgass				
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	3	0,3
				0,3
Boring etter olje og gass				
Avgift på motorvogn mm., kilometeravgif:	5536	74	4	0,4
				0,4

Tekst	Kapittel	Post	Underpost	Beløp
Elektrisitet				
Energi- og vassdregsforv., ref. av dok.avg.	934	71	0	-207,3
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	6	11,8
Dokumentavgift	5565	70	60	169,6
				-25,9
Landtransport				
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	14	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	15	88,8
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	16	11,8
Avgift på motorvogner mm., vektårsavgift	5536	73	10	305,2
Avgift på motorvogner mm., vektårsavgift	5536	73	20	7,0
Avgift på motorvogner mm., vektårsavgift	5536	73	30	3,2
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	13	1,7
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	15	0,6
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	16	5,8
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	17	0,6
				430,6
Innenriks sjøfart				
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	18	0,1
				0,1
Post og telekommunikasjon				
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	17	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	18	5,9
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	19	0,1
				11,9
Varehandel				
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	9	307,9
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	11	0,8
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	12	0,3
Avgift på motorvogner mm., kilometeravgift	5536	74	30	0,1
Avgift på motorvogner mm., omregistreringsavgift	5536	75	0	1 229,3
Avgift på motorvogner mm., min.olje til fremdr.av motorvogner	5536	77	0	2 911,7
				4 450,1
Boligtjenester				
Dokumentavgift	5565	70	10	269,8
				269,8
Annen privat tjenesteproduksjon				
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	11	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	12	11,8
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	13	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	22	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	23	17,8
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	24	5,9
Avgift på motorvogner mm., årsavgift	5536	72	25	5,9
Dokumentavgift	5565	70	20	179,9
Dokumentavgift	5565	70	30	1 035,4
				1 274,4

Tidligere utgitt på emneområdet*Previously issued on the subject***Rapporter (RAPP)**

- 91/12 Johnsen, T.A: Modell for kraftsektoren
- 91/13 Bye, T. og T.A. Johnsen: Effektivisering av kraftmarkedet
- 93/31 Holmøy, E., T. Hægeland, Ø. Olsen and B. Strøm: Effektive satser for næringsstøtte
- 94/21 Skatter og overføringer til private - Historisk oversikt over satser mv. Årene 1975-1994
- 94/25 Bowitz, E., T. Fæhn, L.A. Grünfeld og K. Moum: Norsk medlemskap i EU - en makroøkonomisk analyse
- 94/31 Hægeland, T.: En indikator for effekter av næringspolitiske tiltak i en økonomi karakterisert ved monopolistisk konkurranse
- 95/9 Fæhn, T., L.A. Grünfeld, E. Holmøy, T. Hægeland and B. Strøm: Sammensetningen av den effektive støtten til norske næringer i 1989 og 1991
- 96/18 Fæhn, T., T. Hægeland: Effektive satser for næringsstøtte 1994

Sosiale og økonomiske studier (SØS)

- 79 Inger Gabrielsen: Det norske skattesystemet 1992

Økonomiske analyser (ØA)

- 9/98 Fæhn, T., T.-A. Jørgensen og T. Åvitsland: Utviklingen i skjermstøtten til norske næringer på 1990-tallet

Discussion Papers (DP)

- 122 Holmøy, E., T. Hægeland and Ø. Olsen: Effective rates of Assistance for Norwegian Industries
- 147 Holmøy, E. and T. Hægeland: Effective Rates of Assistance for Norwegian Industries
- 150 Bowitz, E., T. Fæhn, L.A. Grünfeld and K. Moum: Transitory Adjustment Costs and Long Term Welfare Effects of an EU-Membership - The Norwegian Case
- 161 Hægeland, T. (1996): Monopolistic Competition, Resource Allocation and the Effects of Industrial Policy
- 176 Fæhn, T. and L.A. Grünfeld: Recent Leaps Towards Free Trade - The Impact on Norwegian Industry and Trade Patterns

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

Recent publications in the series Reports

Merverdiavgift på 23 prosent kommer i tillegg til prisene i denne oversikten hvis ikke annet er oppgitt

- 98/13 A. Langørge: Virkninger av lokalt bosettingsmønster på kostnader i kommunal tjenesteyting. 1998. 32s. 100 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4555-9
- 98/14 Ø. Landfald og M. Bråthen: Evaluering av ordinære arbeidsmarkedstiltak: Dokumentasjon og analyse. 1998. 53s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4561-3
- 98/15 T.I. Tysse og N. Keilman: Utvandring blant innvandrere 1975-1995. 1998. 160s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4581-8
- 98/16 S. Blom: Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge. 1998. 81s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4582-6
- 98/17 J. Epland: Endringer i fordelingen av husholdningsinntekt 1986-1996. 1998. 65s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4584-2
- 98/18 K. Lund: Inntektsfordelinga i den norske landbruksbefolkninga og fordelingseffektar av direkte støtteordningar. 1998. 46s. 100 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4585-0
- 98/19 H.K. Reppen: Bruk av folkebibliotek 1998. 1998. 46s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4586-9
- 98/20 Ø. Landfald og M. Bråthen: Registerbasert evaluering av ordinære arbeidsmarkedstiltak 1996: Overgang til jobb og utdanning. 1998. 48s. 100 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4596-6
- 98/21 J. Møen: Produktivitetsutviklingen i norsk industri 1980-1990 - en analyse av dynamikken basert på mikrodata. 1998. 85s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4597-4
- 98/22 K. Flugsrud og G. Haakonsen: Utslipp til luft fra utenlandske skip i norske farvann 1996 og 1997. 1998. 37s. 100 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4599-0
- 98/23 E. Nørgaard: The Norwegian Balance of Payments: Sources and methods. 1998. 72s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4600-8
- 98/24 H. Hungnes: Imperfeksjoner i kapital-markedet. 1998. 37s. 100 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4602-4
- 98/25 T. Løwe: Levekår i landbruket: En studie av landbruksbefolkningens levekår. 1998. 181s. 220 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4603-2
- 99/1 A.C. Hansen: Fremskrivning av støybelastning for veitrafikk. 1999. 31s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4659-8
- 99/2 T.W. Bersvendsen, J.L. Hass, K. Mork og B.H. Strand: Ressursinnsats, utslipp og rensing i den kommunale avløpssektoren, 1997. 71s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4663-6
- 99/3 P. Boug: Modellering av faktoreterspørsel. 1999. 60s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4665-2
- 99/4 R. Jensen: Beregning av usikkerhet for boligprisindeksene på grunn av frafall. 1999. 25s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4669-5
- 99/5 K.E. Rosendahl: Vurdering av skadefunksjonsmetoden til bruk på vegprosjekt - en case-studie. 1999. 38s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4670-9
- 99/6 A.G. Hustoft, H. Hartvedt, E. Nymoen, M. Stålnacke og H. Utne: Standard for økonomiske regioner: Etablering av publiseringsnivå mellom fylke og kommune. 1999. 76s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4671-7
- 99/7 T. Lappegård: Regionale variasjoner i fruktbarheten i Norge. 1999. 88s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4673-3
- 99/8 B. Halvorsen, B.M. Larsen og R. Nesbakken: Energibruk i husholdningene 1974-1995: En dokumentasjon av mikrodata etablert for økonomiske formål innenfor prosjektet "Fleksibel energibruk i husholdningene. 1999. 33s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4676-8
- 99/9 H. Medin: Valg av måleenhet i verdsetting av miljøgoder: Empiriske eksempler. 1999. 45s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4677-6
- 99/10 R. Jensen: Kvadratmeterpriser for flerbolig-hus. 1999. 22s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4679-2
- 99/11 T. Kalve: Innvandrerbarn i barnevernet. 1999. 29s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4680-6

B

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

STATISTISKE SENTRALBYRÅ

11 100

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
N-2225 Kongsvinger

Telefon: 62 88 55 00
Telefaks: 62 88 55 95
E-post: salg-abonnement@ssb.no

eller:
Akademika – avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4685-7
ISSN 0806-2056

Pris kr 140,00 inkl. mva.

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway